

k.

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Część V.

Klub Świadomej Młodzieży PODSUMOWANIE

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Łódź 2021 - 2022 r.

SPIS TREŚCI cz. V.

Część I. - Instrukcja budowania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

Część I.I - Załączniki do Instrukcji budowania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

Część II. - Model działania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

1. Zasady tworzenia *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)
 - a) Wytyczne do metod rekrutacyjnych (patrz: *Część I - Instrukcja budowania KŚM*);
 - b) Struktura spotkań i rodzaje działań;
 - c) Kompetencje kadry.
2. Misja i wizja
 - a) Charakterystyka grupy docelowej;
 - b) Odpowiedź na potrzeby;
 - c) Innowacyjność;
 - d) Prognozowana zmiana.
3. Założenia, charakter i modele zajęć wraz z opisami
 - a) Integracja w grupie;
 - b) Widzenie siebie w integracji i komunikacja;
 - c) Kompetencje kluczowe;
 - d) Metodyka pracy;
 - e) Wskazania edukacyjne.
4. Wskazania dla kadry
 - a) Moderator KŚM;
 - b) Trener/ specjalista;
 - c) Wolontariusz.
5. Wytyczne i zalecenia organizacyjne, techniczne i inne przykłady algorytmów działań okołoprojektowych
 - a) Warunki sensoryczne;
 - b) Zalecenia sanitarne;
 - c) Ogólne wskazania techniczne i graficzne;
6. Materiały i źródła rozszerzające wiedzę, dla kadry/ opiekunów. Odnośniki do materiałów dydaktycznych dla uczestników.
 - a) Rekomendacje. Bibliografia.

Część II.I - Załącznik do Modelu działania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM) - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami;

Część III. - Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Łódź

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
2. Praktyki zwiększające dostępność

- a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania;
- b) Wnioski.

Część IV. Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Włocławek

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
2. Praktyki zwiększające dostępność
 - a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania (w oparciu o raporty ze spotkań I-X)
 - b) Wnioski.

Część IV.1 - Załącznik do Modelu działania Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM) - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami.

Część V. Raport podsumowujący testowanie działań KŚM

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań.
 - a) Wybrane konspekty z prezentacji;
 - b) Materiały graficzne;
2. Postulaty końcowe młodzieży do praktyk zwiększających dostępność;
3. Wskazania kosztowe.

Klub Świadomej Młodzieży

Podsumowanie działań oraz dostępności w testowanym rozwiązaniu integrującym opartym o ideę KŚM

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań

W ostatniej części opracowania podsumowujemy cykl warsztatów klubowych, dotychczas grafiki i przykłady zaprojektowanych dla osób autystycznych - zajęć.

W związku z rozpiętością stopnia funkcjonowania uczestników, gros osób przekazywało swoje spostrzeżenia ustnie lub w postaci graficznej. I według ankietowanych - wszystkie spotkania i aktywności były niezwykle interesujące.

Ukazuje to po raz kolejny ogromną potrzebę organizowania dedykowanych młodzieży autystycznej zajęć i warsztatów. Warsztatów na których nie ma dyrektywnej terapii, na których każdy może być wysłuchany, spostrzeżony, na których każdy ma szansę na zwerbalizowanie (słowne lub jakiegokolwiek inne) swoich potrzeb, na których można poczuć się zrozumianym ale i zaakceptowanym...

„Genialny pomysł!” Takie odpowiedzi padały często z ust uczestników.

„Więcej spotkań, najlepiej co tydzień!” Entuzjazm jest zauważalny zarówno wśród młodych ludzi, jak u ich rodziców/ opiekunów. Rodzice ponadto często deklarują chęć angażowania się we wsparcie wolontariackie przyszłych akcji.

Jak ponadto wskazują trenerzy: wiele osób nawiązało przyjaźnie, zauważalny był szacunek i chęć wspierania innych. Spotkania dały wielu uczestnikom szansę na poznanie innych różnorodnych osób ale, co bardzo istotne, na poznanie własnych możliwości, odkrycie często ukrytego potencjału, zwiększenie pewności siebie, podniesienie samooceny i możliwości doświadczenia ferii przyjemnych odczuć i emocji związanych m. in. z bycia pomocnym innym ludziom.

a) Wybrane konspekty i zarys autorskich działań trenerów

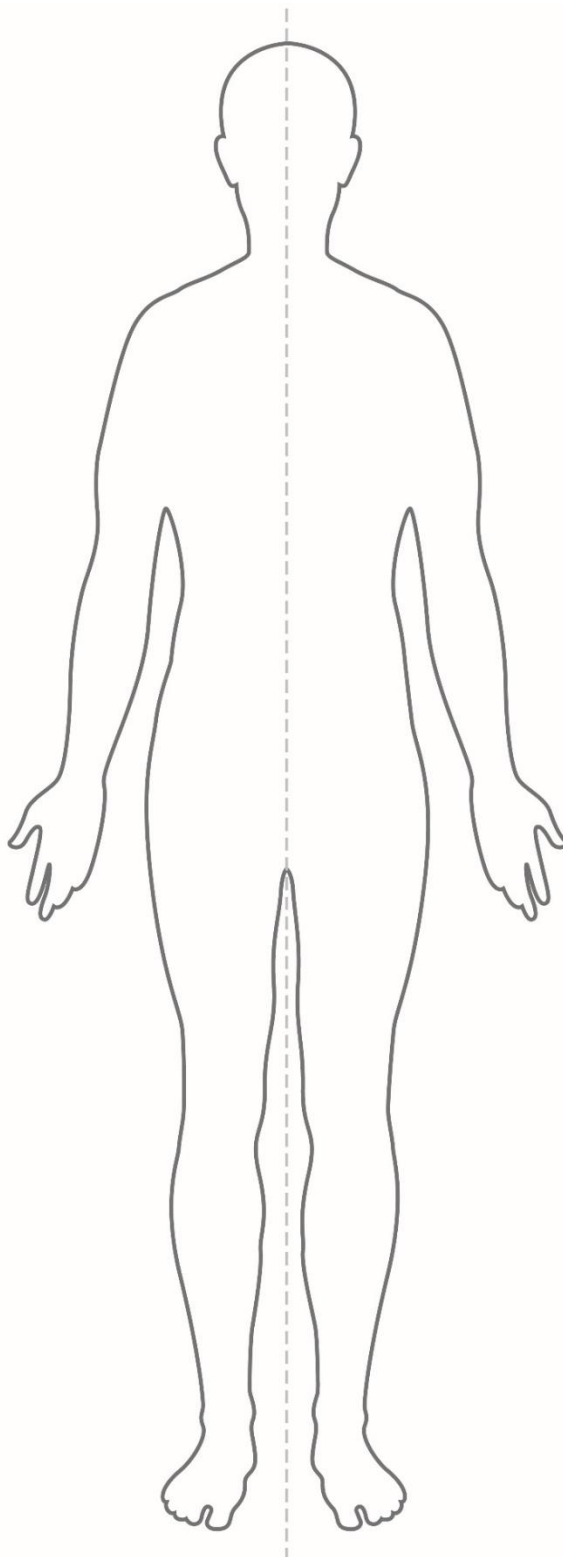
„Jeśli zaczniesz oceniać rybę pod względem jej zdolności wspinania się na drzewa, to przez całe życie będzie myślała, że jest głupia.”

Wszystkie spotkania nastawione były na wspomaganie kształtowania relacji, na wspieranie budowania więzi. Celem było umożliwienie zapoznania się i nawiązania więzi pomiędzy członkami KŚM, rozpoznanie wzajemnych potrzeb, umiejętności, marzeń, wzmocnienie zaufania i poczucia bezpieczeństwa w grupie.

Za każdym razem młodzież wykazywała duże zaangażowania do wspólnego działania.

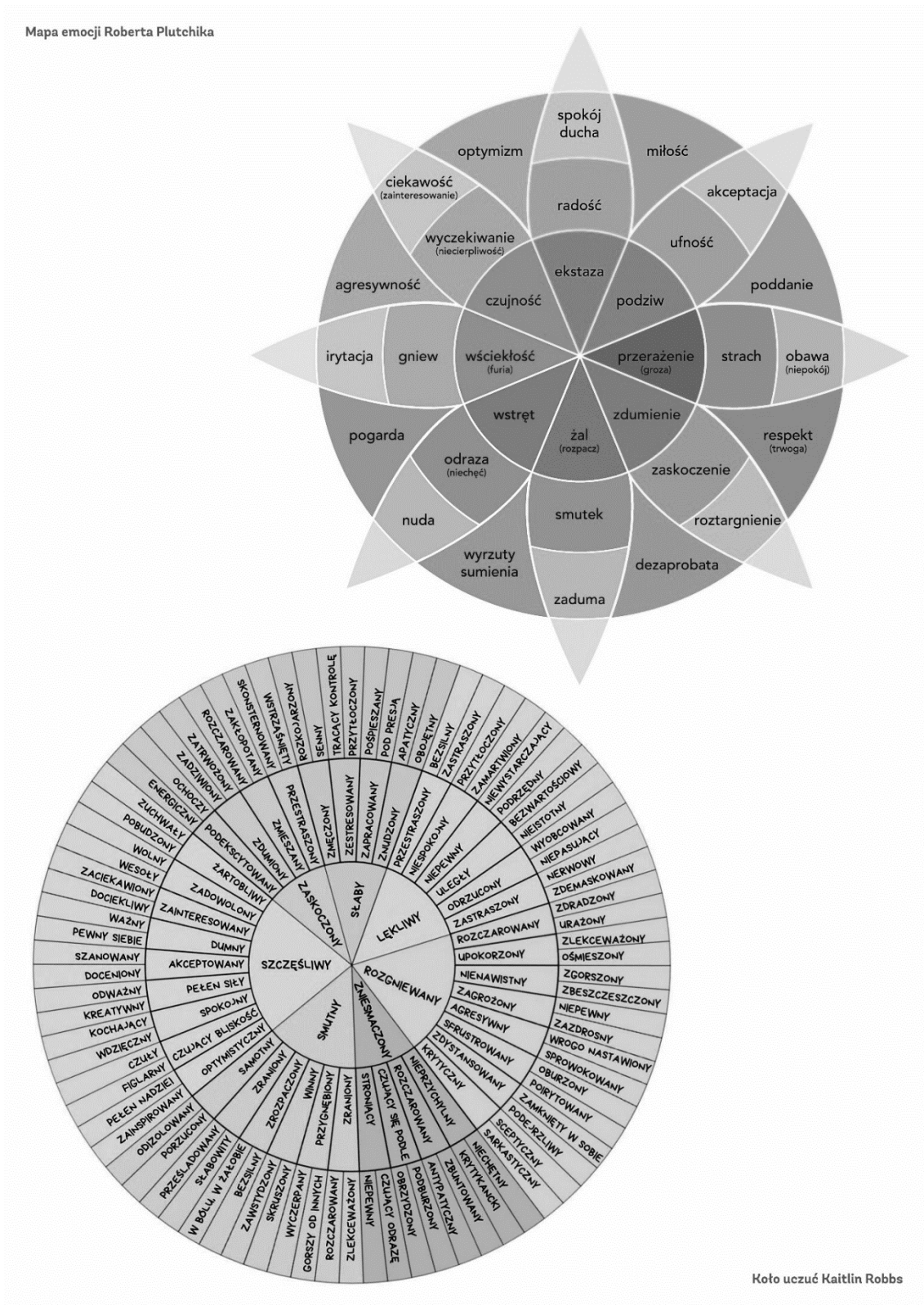
Jestem...

Chcę być...

Obraz: plansza z warsztatu Michała Awina o emocjach

Za pomocą plansz przedstawiających mapę emocji Roberta Plutchika oraz koło emocji Kaitlin Robbs, młodzież poznawała złożoność ludzkich emocji i odczuć.

Obraz: plansza z warsztatu Michała Awina o emocjach

Ważnym elementem były ćwiczenia kreatywności, obrazujące młodzieży, że ich style myślenia są niezmiernie wartościowe oraz że niewiele osób spoza spektrum może w tak unikalny sposób interpretować rzeczywistość i dzięki temu tworzyć zaskakujące rozwiązania. Ta dawka wiedzy dodatkowo wzmocniła wiarę we własną unikalność i siłę pojedynczego umyśtu.

STYLE MYŚLENIA

MYŚLENIE OBRZĄDAMI

MYŚLENIE WZROTCAMI I DEKONCJAMI

MYŚLENIE SŁOAMI

0:36

Myślę, że...?

Style myślenia, kreatywność, pasja i MÓJ styl

cz. II

Autyzm? od czego mam Zalety!

Obraz: slajd z warsztatu M. Handzla i A. Warszawa

Wszystkie spotkania skoncentrowane były na próbach znalezienia skutecznych rozwiązań mogących dopomóc w wykluczeniu ze świadomości społecznej zjawiska dyskryminacji czy tworzenia się stereotypów myślowych.

Można być „wybitnym” we wszystkim, również bez względu na płeć

CZY WIEŚZ, ŻE ...

W hydraulice, inżynierii genetycznej, sprzętaniu budynków, pisaniu programów komputerowych, podglądaniu ptaków, rzeźbieniu, bieganiu, przygotowywaniu potraw, konstruowaniu silników, kreowaniu, wychowywaniu dzieci, tworzeniu nowych hipotez kosmologicznych, śpiewie, pisaniu, fotografii ...

Niezmiernie cennym elementem psychologiczno-pedagogicznym spotkań było odkrywanie przez młodzież analogii lub różnic pomiędzy funkcjonowaniem poszczególnych osób w spektrum autyzmu czy omawianie nierzadko występujących barier (ale i atutów) związanych np. z odmiennościami sensorycznymi.

Albert Einstein

- nie lubił szkoły...
- o sobie mawiał „nie mam żadnych szczególnych uzdolnień; cechuje mnie tylko niepoohamowana ciekawość”;
- miał problemy z ortografią;
- „obsesyjnie” powtarzał pojedyncze zdania;
- swoim zachowaniem wprawiał innych w zakłopotanie;

przyjaciółka	wahadło
źródło	mnóstwo
rzodkiewka	wróżka
kałuża	gzegzółka
stróż	rzeżucha
rzut	żółtko
zmierzch	wierzchołek
próżniak	żółw
orzech	tchórz

Obraz: slajd z warsztatu M. Handzla i A. Warszawa

Poprzez zróżnicowane i dedykowane warsztaty młodzież rozwijała kompetencje współczesnego świata, uczyła się aktywnych postaw życiowych, promowała postawę akceptacji wobec różnorodności oraz wzmacniała wiarę we własną samodzielność. Młodzież miała ponadto możliwość nabywania nowych kompetencji czy wykształcenia: umiejętności współpracy, kreatywności, otwartości, perspektywicznego myślenia.

Zawsze BĘDĘ... mieć prawo do swojego miejsca w świecie!

- Mogę opuścić towarzystwo osób, które świadomie lub przez nieuwagę tłamszą mnie, wpędzają w poczucie winy czy upokarzają.
- Mam prawo i mogę położyć kres obcowaniu z ludźmi, którzy powodują, że czuję się poniżany lub upokarzany.
- Mogę i będę korzystać z takiego czasu, jaki jest mi potrzebny, abym, dzięki eksperymentom z nowymi ideami, mógł wprowadzać zmiany w swoim życiu.

Pomimo początkowych założeń mających na celu wzmocnienie w młodych ludziach postaw asertywnych i zachęty do działań publicznych i samorzeczniczych - całość projektu uległa niewielkiej modernizacji, gdy na pierwszy plan wciąż wysuwały się najsilniej potrzeby akceptacji i wiary we własną wartość, niezależnie od klasyfikacji diagnostycznej.

b) Wybrane materiały graficzne i komentarze uczestników

Podsumowaniem pracy, jak i przygody z tworzeniem KŚM - przygody, która tworzy historię dla części środowiska osób w spektrum autyzmu - niech będą wybrane inspiracje graficzne, relacje pisemne i myśli uczestników.

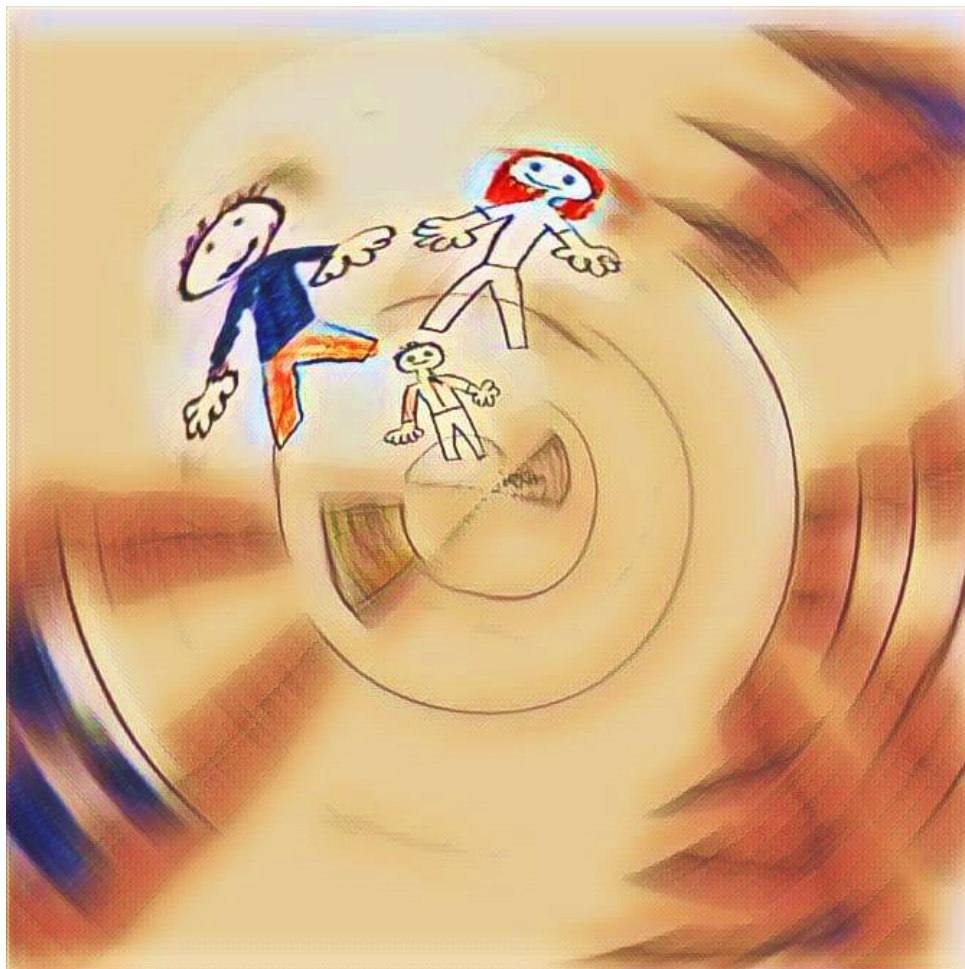
Autor: członek KŚM, lat 17

Relacja Klubowiczki z ogólnopolskiego zjazdu młodzieży w spektrum autyzmu i ich rodzin.

„Ogólnopolski Zjazd Klubów Świadomej Młodzieży to było coś na co czekało wielu. Kilka dni po tym wydarzeniu jestem jeszcze pod wrażeniem, że to się udało. Zaczyna docierać do mnie jaki to był ogromny wyczyn organizatorski by na Pomerdanej Farmie Dobra w Lekaszynie mogli spotkać się członkowie trzech klubów oraz ich rodziny a także osoby zaprzyjaźnione. Wielu fantastycznych ludzi spotkało się w jednym miejscu by integrować się, wyrazić siebie poprzez swoje pasje a także zawiązać nowe przyjaźnie. Zdecydowanie jednak jeden dzień to za mało by móc ogarnąć zmysłami to co się działo. Nie mogę pohamować wewnętrznego poczucia podziwu dla całej inicjatywy i nadal nie mogę uwierzyć w to, że to wszystko jest moim udziałem od ponad roku. Dla mnie przygoda z KŚM przy Fundacji Autism Team zaczęła się 6 lutego 2021 r. i trwa do dziś. Przez ten rok wydarzyło się w moim życiu tyle wspaniałych rzeczy, byłam świadkiem tylu cudownych przemian. Spotkania w KŚM dają nam - Osobom w Spektrum Autyzmu - maksimum wolności bycia sobą. Dzięki temu, że mamy możliwość działać bez presji dochodzimy do takiego poziomu rozwoju jakiego nie dała by nam żadna terapia usprawniająca nasze funkcjonowanie w społeczeństwie. Dzięki temu, że możemy spotykać się i wymieniać doświadczenia, możemy również dochodzić do wielu pozytywnych wniosków i osiągać dużo większe rezultaty niż gdybyśmy działali w sztucznie zaprogramowanym

procesie terapeutycznym. Terapia taka odbywa się według schematów, jest zaprojektowana, bez uwzględnienia tego, że danego dnia o określonej porze osoba w spektrum autyzmu może nie mieć ochoty na wykonywanie poleceń, które zostały na ten dzień przewidziane. Takie wytyczne naszych kompetencji społecznych, które powinniśmy opanować po określonej liczbie godzin spędzonych na treningu umiejętności społecznych (TUS) nie służą człowiekowi lecz statystykom. W naszej przestrzeni wolności - w Klubie Świadomej młodzieży - działamy na przekór ciasnym ramom, w które idee systemowe chciałyby nas wcisnąć. Tutaj mamy swój czas. Czas na oddech, czas na relaks, czas na pasje, czas na produktywną i konstruktywną pracę. Uczymy się samych siebie, uczymy się drugiego człowieka. Trening Umiejętności Społecznych robi się sam - spontanicznie. I to wszystko pod czujnym i troskliwym okiem naszych wspaniałych przewodników - z Fundacji Autism Team z Łodzi, z Fundacji ProAperte z Kutna, z Ośrodka Terapii „Poczuj sam” z Włocławka, z Fundacji Pomerdało mi się z Lekaszyna, a także z inicjatywy społecznej Chcemy całego życia. Oni wspierają nas we wszystkim co robimy. Ogromny szacunek dla nich za oddanie i za ogrom pracy jaki wkładają na co dzień, by idea tworzenia wolności w spektrum autyzmu szerzyła się i przetrwała, żebyśmy my - Osoby w Spektrum Autyzmu - mogli być po prostu sobą. Dziękujemy <3”

Autor: członkini KŚM, lat 37

Autor: członkini KŚM, lat 7

Autor: członkini KŚM, lat 23

Autor: członek KŚM, lat 14

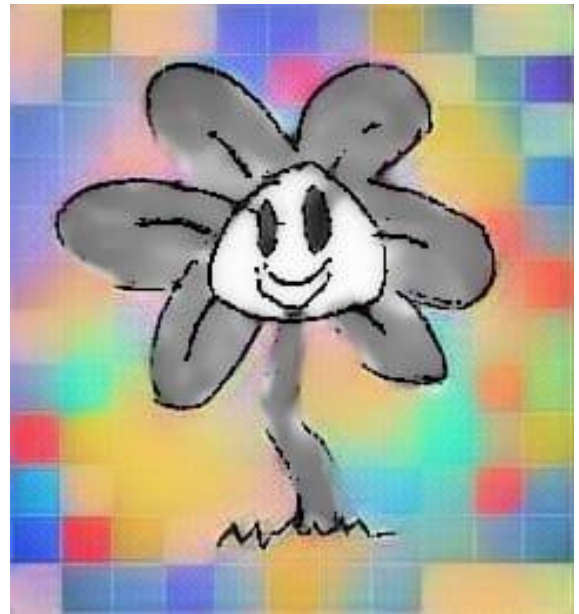
Autor: członek KŚM, lat 13

Autor: członkini KŚM, lat 20

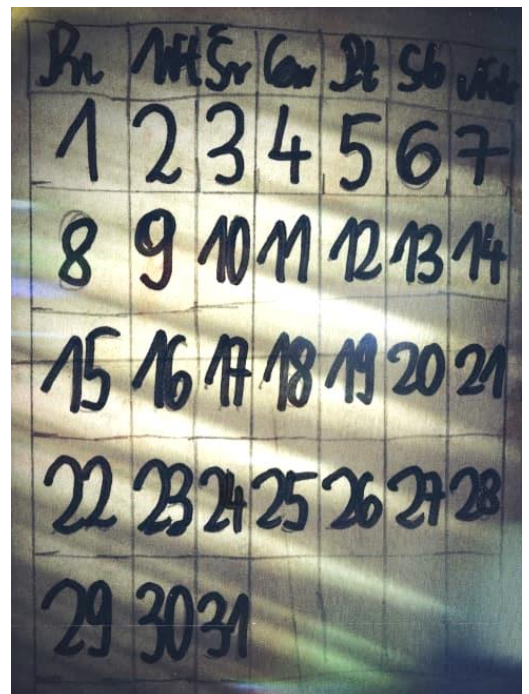
Autor: członkini KŚM, lat 15

Autor: członek KŚM, lat 12

Autor: członek KŚM, lat 19

Autor: członek KŚM, lat 14

Autor: członek KŚM, lat 17

2. Postulaty końcowe młodzieży do praktyk zwiększających dostępność.

My, młodzież w spektrum autyzmu i z innymi niepełnosprawnościami rekomendujemy:

- I. Stwarzanie możliwości korzystania z praw nam przysługujących we wszystkich w różnych obszarach życia;
- II. Umożliwienie nam przemieszczania się i bycia samodzielnym. Jeśli potrzebujemy pomocy w przemieszczaniu się, powinniśmy ją otrzymać;
- III. Stworzenia możliwości wypowiedzania się i wyrażania opinii w ważnych dla nas sprawach. Jeśli potrzebujemy pomocy w komunikowaniu się, powinniśmy ją otrzymać - dobrym rozwiązaniem dla nas są teksty w formule łatwego czytania i zrozumienia ETR, piktogramy i wszystkie inne formy komunikacji alternatywnej;
- IV. Stworzenie dostępu do edukacji na miarę naszych potrzeb i możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem praw wynikających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, z możliwością korzystania z odpowiednich sposobów komunikowania się oraz odpowiednie przygotowanie nauczycieli, aby mogli sprostać naszym potrzebom;
- V. Stwarzanie możliwości naszego udziału w sztuce, sporcie, grach i działalności rozrywkowej realizowanej np. w teatrach, muzeach, bibliotekach i na placach zabaw oraz do dostępu do tych miejsc bez dyskryminacji.

Potrzebujemy dostępności, w której obowiązują przede wszystkim zasady oparte na otwartości na różnorodność, szacunku i uprzejmości.

Jeśli osoba w spektrum autyzmu przychodzi do urzędu czy instytucji kultury i radzi sobie samodzielnie - nie ma potrzeby pomocy - warto to uszanować. Fakt, że ktoś mówi wolniej, zachowuje się inaczej lub wspomaga się komunikatorem nie jest jednoznaczne, że potrzebuje Twojej pomocy. Warto aby instytucje stwarzały możliwość zgłoszenia potrzeby wsparcia (i określenia jej zakresu) w danym miejscu, wcześniej - np. poprzez stronę internetową, adres @ czy telefon. Ważne, aby informacje kontaktowe te były łatwo dostępne na stronach tej instytucji. To pozwala uniknąć niezręczności.

Przed spotkaniem warto ustalić formę komunikacji, aby dla nikogo nie było to zaskoczeniem. Można zainstalować w telefonie jedną z aplikacji do komunikacji alternatywnej i wcześniej poznać jej stosunkowo prostą obsługę. Znacznie ułatwi to komunikację z osobą niewerbalną.

Bardzo trudne bywają dla nas kolejki, doczekiwanie bywa spornym wyzwaniem. Warto rozważyć możliwość obsłużenia w kasie pierwszeństwa lub umówić się na konkretną godzinę. Istnieje też możliwość wypełnienia niezbędnych dokumentów w domu i dostarczenie ich do urzędu w konkretnym, wcześniej umówionym terminie.

Obsługując osobę w spektrum autyzmu zadbaj o przyjazną przestrzeń. Nadmiar bodźców, tłumne sale urzędu bywają dla nas złą wiadomością. Możemy czuć się zaniepokojeni i zdezorientowani - wówczas

możemy zachowywać się, niestandardowo - machać rękami, podskakiwać, mówić do siebie, chodzić nerwowo, dotykać powierzchni, zastaniać uszy, możemy nie odpowiedzieć na Twoje pytanie lub propozycję pomocy. Odczekaj chwile, nie oceniaj, nie komentuj i wskaż spokojne miejsce - tzw. pokój wyciszeń. **Rekomendujemy, aby takie pokoje powstawały we wszystkich miejscach użyteczności publicznej.**

Jeśli towarzyszy nam opiekun - zapytaj jego jak można pomóc i stosuj się do jej wskazówek, gdyż zwykle będzie potrafiła pomóc. Warto pamiętać, aby pomimo wszystko **zwracać się bezpośrednio do osoby w spektrum autyzmu**, nie do opiekuna i robić to z szacunkiem i uważnością. Nie spieszyć się i nie wywierać presji czasu - często potrzebujemy więcej czasu na załatwienie sprawy. Pomocne są proste, jasne, konkretne, jednoznaczne zwroty i wskazówki co do załatwienia sprawy oraz unikanie metafor, dwuznaczności, czy złożonych porównań. Obsługując osobę w spektrum autyzmu bądź spokojny i etap po etapie przeprowadzać przez proces załatwienia danej sprawy. Nie zaskakuj i staraj się uprzedzić, opowiedzieć o kolejnym etapie działania.

Bardzo pomocne będą dla nas opisy procedur załatwienia konkretnej sprawy - w formule ETR. Wówczas łatwo nam przewidzieć co czeka nas na kolejnym etapie sprawy lub ile czasu będzie wymagało jej załatwienie.

Bardzo pomocne będą dla nas regulaminy i zasady przekazane w punktach. Nadmiar informacji może być dla nas barierą - ważne aby przekazywane informacje były konkretne i spójne.

Nowe miejsca są dla nas trudne, często możemy mieć problem z poruszaniem się po budynku - bez jasnego planu czy nawigacji.

Dostępność ułatwianą nam wprowadzane w instytucjach **ciche godziny pracy** - to nasz czas na załatwienie ważnych spraw czy skorzystanie z dóbr kultury i sztuki. Takie godziny, w których wyciszona jest muzyka, komunikaty w systemie nagłośnienia oraz zmniejszone natężenie oświetlenia.

Prosimy również zwrócić uwagę na język, który może wykluczać i dyskryminować.

Warto używać określeń: osoba autystyczna czy osoba w spektrum autyzmu.

Nie wolno używać słów: „osoba zaburzona”, „kaleka”, „inwalida”, „upośledzony”, „chory na autyzm”. Zamiast „niepełnosprawna” powiedz „osoba z niepełnosprawnością” - to podkreśla naszą podmiotowość.

Dziękujemy za Twoją empatię.

Klub Świadomej Młodzieży

3. Wskazania kosztowe/ organizacyjne/ uwagi

Cykl spotkań KŚM miał charakter pół-otwarty, co znaczy, że w szczególnych przypadkach mogła w zajęciach nie uczestniczyć konkretna osoba, jak i mogła dołączyć nowa. Ze względu na działania testujące model klubowy, jak i olbrzymie zapotrzebowanie na spotkanie się w bezpiecznej dla siebie przestrzeni osób w spektrum autyzmu (również z niepełnosprawnościami współistniejącymi) - daje się zauważyć konieczność na stworzenie możliwości na elastyczne przemodelowywanie budżetu wspierającego od podmiotów finansujących działania.

W kolejnych edycjach należałoby więc bezwzględnie zadbać o elastyczność budżetu na każdym etapie działań (by m. in. nie ograniczać dostępności osobom, których niepełnosprawność wymoże na organizatorach nieprzewidzianą w budżecie konieczność finansowego zabezpieczenia komfortowych warunków uczestnictwa).

Do przykładowych i niespodziewanych sytuacji wymagających elastyczności budżetu (oprócz inflacji, która od momentu idei KŚM do zakończenia etapu testowania - zwiększyła się drastycznie) włączyć można m. in.:

- Konieczność sfinansowania podróży samorzecznikom/ ekspertom, poszczególnym uczestnikom, którzy ze względu na charakter niepełnosprawności podróżują z osobą towarzyszącą;
- Konieczność dodatkowych materiałów dla uczestników np. niewerbalnych (wydruki plansz, mazaki, kredki, bloki, nożyczki) na warsztatach stacjonarnych;
- Indywidualne potrzeby dietetyczne (posiłki/ przekąski/ napoje), dodatkowe napoje na zajęcia zewnętrzne;
- Tzw. gadżety/ inne pamiątkowe (użyteczne) materiały edukacyjne dla uczestników;
- Konieczność opłacania kadry dodatkowej - stały obserwator (tzw. *writer*), opiekun techniczno-informatyczny (obsługa spotkań w formie hybrydowej) czy koordynator (w tym osób z niepełnosprawnościami!).

Projekt, który ma w zamyśle wspierać osoby w spektrum autyzmu, powinien również w sposób szczególny zadbać o kadre i wolontariuszy - tym bardziej, że **jest to wyjątkowa szansa na wsparcie dla długotrwałej aktywizacji osób autystycznych, jak i ich rodziców/ opiekunów - całego środowiska lokalnego.**

Jako autorzy pokładamy nadzieję, że kolejne edycje będą pod każdym względem doskonalsze, tworząc tym samym wzór bezpiecznych i dostępnych dla społeczności działań, wspieranych przez ośrodki *inkubacji marzeń*. Dziękujemy za wspólną przygodę!

Opracowanie graficzne i merytoryczne *Agnieszka Warszawa*

k.

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Część III.

Klub Świadomej Młodzieży
PODSUMOWANIE DOSTĘPNOŚCI
ŁÓDŹ

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Łódź 2021 - 2022 r.

SPIS TREŚCI cz. III.

Część I. - Instrukcja budowania *Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM)*

Część I.I - Załączniki do Instrukcji budowania *Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM)*

Część II. - Model działania *Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM)*

1. Zasady tworzenia *Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM)*
 - a) Wytyczne do metod rekrutacyjnych (patrz: *Część I - Instrukcja budowania KŚM*);
 - b) Struktura spotkań i rodzaje działań;
 - c) Kompetencje kadry.
2. Misja i wizja
 - a) Charakterystyka grupy docelowej;
 - b) Odpowiedź na potrzeby;
 - c) Innowacyjność;
 - d) Prognozowana zmiana.
3. Założenia, charakter i modele zajęć wraz z opisami
 - a) Integracja w grupie;
 - b) Widzenie siebie w integracji i komunikacja;
 - c) Kompetencje kluczowe;
 - d) Metodyka pracy;
 - e) Wskazania edukacyjne.
4. Wskazania dla kadry
 - a) Moderator KŚM;
 - b) Trener/ specjalista;
 - c) Wolontariusz.
5. Wytyczne i zalecenia organizacyjne, techniczne i inne przykłady algorytmów działań okołoprojektowych
 - a) Warunki sensoryczne;
 - b) Zalecenia sanitarne;
 - c) Ogólne wskazania techniczne i graficzne;
6. Materiały i źródła rozszerzające wiedzę, dla kadry/ opiekunów. Odnośniki do materiałów dydaktycznych dla uczestników.
 - a) Rekomendacje. Bibliografia.

Część II.I - Załącznik do Modelu działania *Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM)* - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami;

Część III. - Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Łódź

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań

- a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
- 2. Praktyki zwiększające dostępność
 - a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania;
 - b) Wnioski.

Część IV. Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Włocławek

- 1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
- 2. Praktyki zwiększające dostępność
 - a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania (w oparciu o raporty ze spotkań I-X)
 - b) Wnioski.

Część IV.1 - Załącznik do Modelu działania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM) - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

- 1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami;

Część V. Raport podsumowujący testowanie działań KŚM

- 1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Wybrane konspekty z prezentacji;
 - b) Materiały graficzne;
- 2. Postulaty końcowe młodzieży do praktyk zwiększających dostępność;
- 3. Wskazania kosztowe;

Klub Świadomej Młodzieży

Podsumowanie dostępności w testowych działaniach KŚM

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań

a) Ankiety ewaluacyjne (przeгляд)

Cykl spotkań KŚM miał charakter pół-otwarty, co znaczy, że w szczególnych przypadkach mogła w zajęciach nie uczestniczyć konkretna osoba, jak i mogła dołączyć nowa. Ze względu na działania testujące model klubowy, jak i olbrzymie zapotrzebowanie na spotkanie się w bezpiecznej dla siebie przestrzeni osób w spektrum autyzmu - przesunięte zostały warunkowo granice wiekowe rekrutowanych uczestników. Na dalszych etapach projektowych **nie zaleca się** ze względu na dobrostan mentalny uczestników (szczególnie osób w tzw. normie intelektualnej), łączyć grup w zbyt dużej rozpiętości skali wiekowej.

Ze względu na nie-medyczny charakter spotkań, nie zdecydowaliśmy się na gromadzenie (poza celami rekrutacyjnymi) i operowanie danymi wrażliwymi, m. in. takimi jak: stopień niepełnosprawności, IQ, diagnoza szczegółowa czy niebinarność.

Zachowaliśmy oryginalną pisownię. Fragmenty nieczytelne są oznaczone w nawiasie []. Nawiasy (...) oznaczają opuszczony przez transkrybenta tekst.

→ Ankiety PRZED*

Dane statystyczne (niepełny wywiad ankietowy/ ograniczona możliwość wygzekwowania)

Bezpośredni odbiorcy:

- Dziewczęta/ kobiety (łącznie ilość i wiek): 5 osób w wieku od 7 do 36 lat
7, 15, 19, 21, 36
- Chłopcy/ mężczyźni (łącznie ilość i wiek): 10 osób w wieku od 12 do 21 lat
12, 13, 13-14, 15, 16, 17, 18, 19, 20-21, 21

Rodzice/ opiekunowie uczestników: 2 osoby (kobiety) w wieku 45-50 lat

*Oznaczenie/ kodowanie odpowiedzi: K 19 (kobieta lat 19), D 15 (dziewczyna lat 15), C 13 (chłopiec lat 13), M 21 (mężczyzna lat 21), OP 45 (opiekun/ tu: kobieta/ mama lat 45)

Pytanie 1. Jakże ważne, miłe czy ciekawe wiadomości/ wrażenia zabieram ze sobą ze spotkania?

(co mi się przyda, co mi się podobało, czym podzielę się z innymi, co wykorzystam na co dzień, co uważam za szczególnie użyteczne, co było najlepszym elementem dnia)

C 13 „Mam nowych kolegów”

M 19 „Na pewno najlepszym punktem były rysowanie kim chcę z jednej strony być z i kim jestem z drugiej. Drugą taką atrakcją jest robienie zdjęć i rzeźbienie twarzy i emocji.”

C 15 „Było fajnie opowiedzieć o swojej pasji kiedy inni mnie słuchali.”

C 12 „Przyda mi się wiedza na temat spektrum autyzmu. Podobało mi się to, że mogłem zgłębić wiedzę na temat osób ze spektrum autyzmu. Podzielię się z innymi wiedzą na temat spektrum autyzmu.”

C 14 „Mogłem powiedzieć o swojej pasji.”

M 21 „Spotkanie z panią terapeutką oraz moimi przyjaciółmi.”

K 20 „Podobały mi się książki, puffy, spotkanie z Justyną Suhecką, Izą Piotrowską, one mnie słuchały, ja mogłam słuchać muzyki, tańczyć, wszyscy mnie tam lubią i akceptują.”

K 21 „Zabieram ze sobą otwarty i pełen pomysłów umysł oraz ciepłe serce, szacunek i tolerancję, a także swoje pasje i pomysły.”

C 17 „Miłe. W początku spotkania interesowało mnie filmik z YouTube dotyczący o autyzmie.”

C 16 „Mogłem opowiedzieć o swoich pasjach [nieczytelne]”

M 21 „Mam lat 20, jestem dorosłym chłopcem 😊 Mam pozytywne wrażenia.”

C 18 „Podzieliłem się pasją, otworzyło mnie na ludzi.”

K 36 „Bardzo mi się podoba, że wszyscy jesteśmy tak samo ważni i możemy wypowiedzieć się w swój sposób, tak jak potrafimy - spontanicznie - bez sztucznego scenariusza narzuconego z góry. Za szczególnie użyteczne uważam stwierdzenie pani Izabeli, że „pasje mogą być naszą przyszłością, naszym zawodem i mogą nam przynieść niezależność finansową.”

OP 45 „Mam 45 lat, jestem mamą autystycznej nastolatki. Nie mam pewności że córka odnajdzie się w formule spotkań klubowych. Obawiam się że będzie to kolejne miejsce w którym przyjmie pozycję wycofaną i zamkniętą.”

D 15 „Mam 15 lat, jestem nastolatką. Boję się.”

Pytanie 2. Czy chcę się w przyszłości odnaleźć w roli samorzecznika/ self-adwokata? Jeżeli tak, to dlaczego? (czy po spotkaniu mam ochotę rozwijać swoje pasje i komunikować o nich otoczeniu, czy chcę zostać samorzecznikiem)

D 7 „Nie chcę zostać samorzecznikiem”

C 13 „Tak, chcę pomagać innym”

M 19 „Chcę w przyszłości wspierać akcje propagujące pomoc dla ludzi także zwierząt.”

C 15 „Chcę rozwijać się w informatyce coraz bardziej mi się podoba, chyba zadałem sobie o tym sprawę na spotkaniu.”

C 12 „Nie.”

C 14 „Chcę rozwijać moje pasje i opowiadać o nich.”

M 21 „Chcę pokazać innym że jestem kucharzem oraz występuję w Autentycznych Artystach. Mam ochotę rozwijać swoje pasje dzieląc się z innymi.”

K 20 „Konieczność rozwijać moje pasje - piłka nożna, wojsko, policja, klub Bayern Monachium IFC Barcelona, mówić, że dziewczyny też mogą mieć swoje pasje.”

K 21 „Zdecydowanie tak ponieważ chcę przekazywać innym jakie mam pasje i zainteresowania oraz bardziej je rozwijać.”

C 17 „Tak. Bo od mojego dzieciństwa mam problem z takimi ludźmi jak z niesprawiedliwością, niezrozumieniem autyzmu czy też nic nie obchodzące nas osoby albo że mam dość słowa że tak jest i świat.”

C 16 „Określę się, już jestem samorzecznikiem i tak będzie niezmiennie...”

M 21 „Tak, ponieważ dzięki temu mogę szerzej głosić swoje zdanie i dzielić się pasjami.”

C 18 „Przyszłość mam zamiar związać z muzyką.”

K 36 „Pasje stanowią bardzo ważny element życia człowieka. Dzięki pasjom człowiek wszechstronnie się rozwija i żyje pełnią życia. Życie bez pasji jest strasznie nudne i monotonne. To bardzo smutne życie. Dla mnie nie mieć pasji czyli czegoś co się Kocha robić - to tak jakby nie żyć.”

OP 45 „Tak i na tyle na ile pozwalają mi moje obowiązki domowe i zawodowe robię to w każdej wolnej chwili. Udzielam się na forach internetowych wspierając psychicznie rodziców świeżo po diagnozie. Wspieram Polaków z diagnozą i terapią za granicą, szczególnie we Francji bo tam mieszkałam i znam realia. Regularnie biorę udział w programie edukacyjnym walczącym ze stereotypami - Żywa Biblioteka.”

D 15 „Nie wiem czy mogę.”

Pytanie 3. Gdybym był prowadzącym/ reżyserem spotkania, to następnym razem zwróciłbym/ - abym uwagę na...? (co powinno się pojawić, o co można uzupełnić kolejne spotkania, czy miałem/ miałam z czymś problem - napisz, narysuj, przedstaw swoją opinię w dowolnie wybrany sposób)

D 7 „Chodzenie w grupach”

C 13 „Dobrze, że warsztaty się odbyły”

M 19 „Chętnie zaprosiłbym kogoś znanego choćby artystów, muzyka, aktora, pisarza, itp. A nawet detektywa. Ogólnie osoby o otwartym myśleniu i czuciu.”

C 15 „Chciałbym porozmawiać o informatyce. Dowiedzieć się więcej o niej.”

C 12 „Uważam, że spotkanie są ułożone idealnie i nic nie trzeba zmieniać.”

C 14 „Powinna się pojawić prezentacja z kalendarzem.”

M 21 „Chciałbym aby na takie spotkania były zapraszane ciekawe osoby które mają pasje. Rozwiązywanie problemów szkolnych. Gdybym był samorzecznikiem poruszałbym problemy konflikty nauczyciel i uczniów.”

K 20 „Mam pomysł, żebyśmy nauczyli się wszyscy naszego tańca, układu tanecznego - takiego dla naszego klubu. Kocur wybrałby utwór, śpiew Borys i Ola, a reszta taniec.”

K 21 „Ciepła i swobodna atmosfera, więcej zajęć artystycznych.”

C 17 „Nie wiem.”

C 16 „Spotkania i zapraszanie osób w spektrum LGBTQ.”

M 21 „Na to by każdy z uczestników mógł swobodnie wygłosić swoje zdanie na dowolny temat.”

C 18 „Sytuację ludzi z ASD na świecie.”

K 36 „Szczególną uwagę chciałabym zwrócić w stronę osób które nie mają donośnych głosów. Mówię prawie szeptem i często potrzebuję chwili zastanowienia by coś dalej powiedzieć. Dajmy im szansę i nie zagłuszajmy ich pobocznymi rozmowami. To dekoncentruje i sprawia wrażenie że to co mówię nie jest aż tak ważne. A przecież jest!”

OP 45 „Przestrzeń na wyrażenie się dla każdego klubowicza jest niezbędna. Wsparcie szczególnie wycofanych i samotnych. Wyjście do ludzi, w miasto, przestrzeń na co dzień trudno dostępną dla nas.”

D 15 „Nie mam pomysłów.”

→ Ankiety PO*

Dane statystyczne (niepełny wywiad ankietowy/ ograniczona możliwość wyegzekwowania)

Bezpośredni odbiorcy:

- Dziewczęta/ kobiety (łączna ilość i wiek): 5 osób w wieku od 7 do 36 lat
7, 15, 19, 21, 36
- Chłopcy/ mężczyźni (łączna ilość i wiek): 10 osób w wieku od 12 do 21 lat
12, 13, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21

Rodzice/ opiekunowie uczestników: 2 osoby (kobiety) w wieku 45-50 lat

*Oznaczenie/ kodowanie odpowiedzi: **K 19** (kobieta lat 19), **D 15** (dziewczyna lat 15), **C 13** (chłopiec lat 13), **M 21** (mężczyzna lat 21), **OP 45** (opiekun/ tu: kobieta/ mama lat 45)

Pytanie 1. Jakie nowe wiadomości, jakie wrażenia zabieram ze sobą po dotychczasowych spotkaniach? (co mi się przyda, co mi się podobało, czym chcę podzielić się moim doświadczeniem z innymi, co wykorzystam na co dzień, co uważam za szczególnie użyteczne, co było najlepszym elementem warsztatów)

D 7 „Podobało mi się wyjście do EC 1”

M 19 „Na pewno lepiej rozumiem swoje emocje i innych i rozwija się u mnie kreatywność.”

OP 50 „Uderzające jest jak bardzo Młodość w spektrum jest wolna, otwarta i gotowa do nawiązania relacji z innymi, jeśli tylko stworzy się im dogodne warunki. Wzruszające jest obserwowanie tych spotkań, rozmów, kontaktów. To łatwe i naturalne... tylko czas i przestrzeń <3 Zgadza się z całym moim doświadczeniem w życiu z 19 letnim synem.”

C 15 „Ciekawi goście, kreatywne spotkania, super spotkanie z Michałem i zdjęciami, mam swoje prawa, mogę decydować.”

C 12 „Dużo dowiedziałem się o tym, jak pomagać osobom w spektrum autyzmu.”

C 14 „Teraz wiem, że można różnie wyrażać emocje. Wiem, że moje pasje są ważne i dają mi siłę. Wiem, że jestem ważny i to co robię jest potrzebne.”

M 21 „Spotkanie z przyjaciółmi.”

K 20 „Podobały mi się wspólne wyjścia całą grupą, takie wycieczki są potrzebne, jesteśmy wtedy ważni, mamy wspólne cele, mogą opracować plan, jak dotrzeć we takie odwiedzane miejsca i powiedzieć innym, jak tam trafić.”

K 21 „Poznanie swoich emocji, odkrywanie siebie, poznanie wspaniałych ludzi, którzy dużo wnoszą do mojego życia, rozwijanie pasji, stanie przed obiektywem profesjonalnego fotografa.”

C 17 „Tak, jestem zadowolony z spotkania bo ponieważ bardziej czuję się sobą niż w szkole.”

C 16 „Mam 16 lat, jestem nastolatkiem w spektrum autyzmu. To była dla mnie najfajniejsza przygoda w życiu. W mojej ocenie bardzo mi się podobały wszystkie spotkania.”

M 21 „Spotkania poszerzyły moje horyzonty, otworzyły mi oczy na różne problemy osób ze spektrum autyzmu, pozwoliły wymienić się spostrzeżeniami, poznać ciekawe osoby, a niekiedy się wykazać. Podobała mi się przyjazna atmosfera, możliwość powiedzenia czegoś od siebie, swoich przemyśleń, wystuchania ciekawych osób, mających dużą wiedzę i możliwości oraz oczywiście dobre jedzenie 😊 Te spotkania dają nadzieję na to, że głos młodzieży zostanie wysłuchany, a zdanie uwzględnione i że osoby na decyzyjnych stanowiskach też chcą coś zmienić by polepszyć jakość życia osób ze spektrum autyzmu.”

C 18 „Mam 18 lat, jestem Mężczyzną. Ten cykl spotkań mi się podobał bo był taki różnorodny. Inni goście wspaniała atmosfera edc.”

K 36 „Wszystkie spotkania Klubu Świadomej Młodzieży sprawiają, że mam ochotę się uśmiechać i działać - choć jako osoba rozwijająca się w spektrum autyzmu mam sporo wyzwań każdego dnia. W życiu codziennym, od autyzmu nie ma odpoczynku - on jest obecny w moim życiu cały czas. Trzeba go wciąż oswajać i próbować z nim żyć, choć nie jest lekko. (...) Takie projekty są warte uwagi, ponieważ sprawiają, że młodzi ludzie, którzy niejednokrotnie są narażeni na wykluczenie społeczne ze względu na tzw. trudne i nieakceptowane przez innych zachowania - mogą wreszcie powiedzieć sami w swoim imieniu czego im brak w relacjach z ludźmi, którzy nie mają autyzmu i przez to nie mogą zrozumieć ich codziennych zmagania. U nas na spotkaniach nie ma trudnych zachowań, ponieważ tu każdy ma prawo wyrazić swoje emocje. (...) Kolejnym bardzo ważnym dla mnie punktem tych spotkań, które mają na celu wzmacnianie naszych mocnych stron, a nie skupianie się na najłabszych - były warsztaty dotyczące wzmacniania poprzez poszukiwanie drogi do samego siebie. Tworzenie Mapy Myśli oraz zastanawianie się Jakim jestem i jakim chciałbym być. Odkrywanie ile w człowieku drzemie ukrytych talentów i dobra. (...) Praca z emocjami była kolejnym mocnym punktem programu. Emocje są częścią nas wszystkich - każdy je ma (...)”

OP 45 „Regularny udział w spotkaniach KŚM odmienił moją córkę. Stała się bardziej pewna siebie, ma więcej motywacji do wyrażania siebie, opowiadania o swoich zainteresowaniach i ambicjach. Szczególnie ważne jest dla mnie to, że weszła w środowisko rówieśnicze, poza szkołą i terapią. Córka bardzo chętnie uczestniczy we wszystkich spotkaniach. Klub i znajomi z klubu stali się bardzo szybko ważną częścią jej życia.”

D 15 „Całe spotkania były super.”

Pytanie 2. Czy czuję się samorzecznikiem/ self-adwokatem? Czy chcę nadal kontynuować spotkania w KŚM? Dlaczego? (czy po spotkaniach mam ochotę rozwijać swoje pasje i silniej komunikować o nich otoczeniu, czy lubię być samorzecznikiem)

D 7 „Nie”

C 13 „Tak”

M 19 „Tak czuję, że coraz odważniej mówię o swoich pasjach. Chętnie zaangażuję się w akcje pomagające ludziom, a także zwierzętom.”

C 15 „Tak, czuję się samorzecznikiem i chcę być w KŚM. O swoich pasjach nie umiem rozmawiać, bo się ze nie śmieją lub są tylko moje.”

C 12 „Tak, chcę kontynuować spotkania również dowiedziałem się dużo nowych i fajnych rzeczy.”

C 14 „Czuję, że mogę mówić o sobie. Spotkania w KŚM dają mi szczęście.”

M 21 „Chcę kontynuować spotkania i przeprowadzać rozmowy na temat gotowania i na tematy podobne.”

K 20 „Chcę rozwijać pasje i mówić o tym z Jankiem na lekcjach różnorodności. Chcę być aktywną asystentką Janka i żeby nie kazać mi siedzieć w ławce tylko prowadzić takie lekcje!!!”

K 21 „Zdecydowanie tak, ponieważ pozwala mi to w poznawaniu nowych, wspaniałych ludzi i dalszym poznawaniu siebie.”

C 17 „Tak. Bo mogłem cały czas współpracować tymi rozumnymi ludźmi a także że mogą mnie ufać.”

C 16 „Tak, czuję się bardzo samorzecznikiem. Chcę niezmiennie kontynuować spotkania ponieważ mi dają dużą odskocznnię od życia codziennego.”

M 21 „Jeszcze jak! Czuję, że z wami mogę coś osiągnąć, że mój głos ma znaczenie i że razem możemy więcej! Zawsze miałem ochotę dzielić się swoimi pasjami, ale teraz nabrałem większego przekonania, że warto się tym dzielić.”

C 18 „Zdecydowanie CZUJE, że mam ochotę rozwiązać pasje oraz bardzo czuje się samorzecznikiem.”

K 36 „Cieszy mnie fakt, że powstała idea samo-decydowania o sobie, która dotyczy również osób niepełnoletnich. Dzieci, uczniowie mają prawo decydować co jest dla nich dobre. Mają prawo do edukacji według własnej wizji. Powinni mieć więc świadomość swojej roli w szkole, ponieważ to ich dotyczy. (...) Czuję, że poprzez te spotkania podniosłam swoje kompetencje społeczne. Jestem wdzięczna, że dzięki warsztatom - a w szczególności osobom, które je dla nas tworzą - odważyłam się by głośno mówić w swoim imieniu, by nie zgadzać się na krzywdę, by mówić stop przemocy. Nauczyłam się również jak chęć pomocy innym przekuć w działanie.”

OP 45 „Oczywiście, bardzo chcemy kontynuować spotkania w KŚM. Mamy pomysły na spotkania i miejsca w które moglibyśmy się wybrać. Córka opowiada o klubie w szkole i w sytuacjach rodzinnych - to bardzo ważny element jej świata.”

D 15 „Tak.”

Pytanie 3. Chciałbym/ -abym przekazać pomysłodawcą KŚM ...? (o co można uzupełnić kolejne edycje KŚM, czy miałem/ -am z czymś problem, co jeszcze szczególnie mi się podobało - napisz, narysuj, przedstaw swoją opinię w dowolnie wybrany sposób)

D 7 „Mój brat ma autyzm, poznałam inne osoby takie jak mój brat”

C 13 „Było super”

M 19 „Można zaprosić znane osoby np. piosenkarzy, aktora, tancerza, tancerkę.”

OP 50 „Tak sobie myślę, czy możliwe by było zapraszać na nasze spotkania młodzieży pedagogów, psychologów, "ważne" postacie mające znaczący udział w życiu szkoły - jako obserwatorów tego, jak się ma teoria i ich wiedza do realiów i tego co jest.”

C 15 „Bardzo chciałybyśmy spotkanie KŚM o tworzeniu gier komputerowych, takie przy laptopach. Miałyśmy problem z czasem, spotkania były dla mnie zbyt długie i nie miałam co robić, bo nie rozumiałam, albo mało rozumiałam o co chodzi. Potrzebuję dokładniejszego wytłumaczenia. Siedziałam z tyłu, bo źle się z tym czułam.”

C 12 „Uważam, że nic nie trzeba zmieniać a szczególnie podobały mi się zajęcia dotyczące pasji.”

C 14 „Nie miałam z niczym problemu. Chciałybyśmy dalej takie spotkania.”

M 21 „Rozwiązywanie problemów osób ze spektrum autyzmu.”

K 20 „Najbardziej podobały mi się zajęcia z Justyną Suhecką, pokazywanie emocji i ich odgadywanie. Nad emocjami trudno panować - chciałybyśmy się nauczyć panować nad emocjami - żeby się niepotrzebnie nie denerwować.”

K 21 „Najbardziej podobała mi się cudowna atmosfera spotkań, każdy czuł się swobodnie i dobrze.”

C 17 „Chciałybyśmy jechać do muzeum przyrodniczego w Łodzi w tym muzeum ewolucji w Warszawie.”

C 16 „Proponuję spotkanie z Posłem na Sejm RP lub Senatorem oraz spotkanie z Przedstawicielem np. PKP Intercity lub lokalnego dla danego województwa Przewoźnika i Spotkanie z Przedstawicielem komunikacji miejskiej dla danego miasta.”

M 21 „Na spotkania KŚM chciałybyśmy móc zaprezentować to co dla mnie ważne i w czym jestem dobry.”

K 36 „Takie spotkania przynoszą terapeutyczny skutek - choć z założenia nie są terapią. Jednak mam takie odczucie, że w bardzo sprytny sposób przy użyciu ciekawego planu ten cel terapeutyczny jest realizowany 😊 Realizujemy wspólnie taki plan samopomocy. Ktoś pomaga nam byśmy nauczyły się pomagać w pierwszej kolejności samym sobie. (...) Bardzo chciałabym by KLUB ŚWIADOMEJ MŁODZIEŻY rozwijał się i działał do końca świata i jeden dzień dłużej, ponieważ jego istnienie ma sens. Dzięki ludziom, którzy go tworzą świat staje się lepszy, my stajemy się lepsi - a ja mam zaszczyt i wielką przyjemność w tym wszystkim uczestniczyć, być częścią tego wspaniałego planu tworzenia 😊 😊”

OP 45 „Chciałybyśmy bardzo podziękować wszystkim tym, dzięki pracy których spotkania KŚM były i są możliwe. To niezwykle doświadczenie dla całej mojej rodziny. Nie jesteśmy już sami, mamy Klub!”

D 15 „Niczego nie brakowało.”

Wypis z części ankiet ewaluacyjnych ukazuje szeroki obraz niespełnianych na co dzień potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Najsilniej wyłaniającą się luką jest m. in. potrzeba bliskości z drugim człowiekiem i przynależności - do właściwej grupy, do „stada”.

Pomimo początkowych założeń mających na celu wzmocnienie w młodych ludziach postaw asertywnych i zachęty do działań publicznych i samorzeczniczych - całość projektu uległa niewielkiej modernizacji, gdy na pierwszy plan wciąż wysuwały się najsilniej potrzeby akceptacji i wiary we własną wartość, niezależnie od klasyfikacji diagnostycznej.

2. Praktyki zwiększające dostępność

a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania

W tej części omówienia prezentujemy głosy uczestników (zapis kursywą), ich przemyślenia i myśli zanotowane podczas warsztatów przez koordynatora. Cennym byłoby włączyć w finansowanie funkcję dodatkowego moderatora/ koordynatora, jeżeli przyszłe edycje mają być również źródłem doświadczenia przez środowiska ekspertów związanych ze spektrum autyzmu.

Cytaty i myśli przeplatane są opisami przebiegu warsztatu przez trenerów i specjalistów. Całość tworzy silnie zarysowujący się obraz postulatów i wniosków, które wyklarują się z końcem etapu testowania, dając kolejny zaczyn do nowych idei, w kolejnych etapach prac klubowych w całej Polsce.

Spotkanie nr 1. „Siła pasji - różnorodnie o sobie.”

Podczas spotkania młodzi ludzie prezentowali swoje pasje, zainteresowania. Większość uczestników wiedziała, co lubi robić, co ich fascynuje i umiała o tym opowiedzieć. Byli też uczestnicy spotkania, którzy biernie uczestniczyli, przysłuchując się innym (wynikało to głównie z ich możliwości psychofizycznych danego dnia).

„Problemem dla nas jest to, że ludzie często lekceważą nasze pasje, uważając je za niepotrzebne i udawane. Nasze pasje są różne, często takie nie z pierwszej linii typowych zainteresowań. Możemy interesować się światem zwierząt, teorią ewolucji, liczbami, słowami, informatyką... dosłownie wszystkim. Transport publiczny, mapy, koleje, rysunek, grafika, informatyka czy śpiew. My czujemy różnicę w tym, że nasze pasje są bardzo silne. Dajemy im dużo swojego czasu. Jesteśmy w nich.”

Spotkanie nastawione było na kształtowanie relacji, budowanie więzi. Celem było również lepsze poznanie członków KŚM, rozpoznanie wzajemnych potrzeb, umiejętności, marzeń, wzmocnienie zaufania i poczucia bezpieczeństwa w grupie. Młodzież wykazywała duże zaangażowanie do wspólnego działania.

„Lubię być w swojej pasji schowany i nie lubię wcale o tym rozmawiać z ludźmi. Ja zgłębiam ją. Kiedy już dostanę pytanie o pasję - lubię o niej rozmawiać. Mogę dużo o niej mówić, pokazywać ją, ale bardziej lubię ją zgłębiać.”

Każda osoba w spektrum autyzmu jest wyjątkowa i niepowtarzalna i ma ogromny potencjał, który mądrze kierowany przez pedagogów w przyszłości może stać się ich przyszłością zawodową i ugruntuje im niezależność oraz samodzielność na miarę ich możliwości psychofizycznych w życiu dorosłym. Szkoła zdecydowanie powinna kształtować u ucznia poczucie niezależności, wiarę w swoje możliwości, prowadzić do maksymalnej samodzielności ucznia.

„W szkole nikt nie pytał o nasze pasje, były nieważne. Pani od historii nie zauważyła mojej pamięci precyzyjnej do dat. Kiedy mówię o datach jestem przyjemnie nastawiony do lekcji. Chciałbym aby ludzie wiedzieli, że mam pasję do dat. To mnie zachęca do życia.”

„Kiedy „jesteś podłączony pod moje zainteresowania” jest mi lekko rozmawiać. Rówieśnicy w szkole wyśmiewali moje pasje - według nich byłem za duży/dorosły „na dinozaury”. Ja wiem, że one mogą być na poziomie bajek, ale ja uprawiam zainteresowanie swoje w odtwarzaniu figur dinozaurów. Szczegóły w modelach są dla mnie zachęcające. Lubię odzwierciedlać każdy detal. Napisałem teorię ewolucji też, nie wiem czy kogoś to zainteresuje.”

Pasja powinna być podstawą, fundamentem do budowania strategii zasobów osoby w spektrum autyzmu. Pasja jest również świetną przestrzenią do zbudowania niewymuszonej relacji rówieśniczej i zachętą do mówienia „o sobie” i „w swoim imieniu”.

„Jak śpiewałam w szkole, mówili że mówię sama do siebie mogę mieć problem ze sobą. Nucitałam dużo - wtedy na przerwie było mi przyjemnie. Nie wierzyli, że mogę śpiewać naprawdę.”

„Chcemy żeby ludzie wiedzieli, że pasje mogą być początkiem do relacji z nami. Taki start. Prawdziwe zainteresowanie nimi daje nam więcej odwagi i pewności na działania wspólne z innymi.”

Myślę, że ten warsztat powinien dodać im pewności siebie, rozwinąć im skrzydła, sprawić, aby ich samoocena, samopoczucie wzrosło. Młodzież kształtuje i promuje aktywne postawy społeczne oraz rozwija pasje i kompetencje miękkie. Poprzez warsztaty dzieci i młodzież rozwijają kompetencje współczesnego świata, uczą się aktywnych postaw życiowych, promują postawę tolerancji wobec różnorodności oraz samodzielność. Młodzież podczas zajęć mają możliwość nabywania nowych kompetencji, kształtują umiejętność współpracy, kreatywności, zdobywają wiedzę, poszerzają horyzonty.

„Nasze pasje można wykorzystać w pracy zawodowej. W tym co kochamy jesteśmy najlepsi na świecie tylko czasem potrzebujemy kogoś kto to dostrzeże - i wtedy mamy szansę to pokazać innym. Często coś lubimy, ale nie wiemy nawet że to może być ważne też dla innego człowieka i że przykładowo to może przydać się w jakiejś pracy.”

„Od pasji w spektrum autyzmu to powinien być doradca zawodowy - to jest nasz pomysł.”

Spotkanie nr 2. „Moje prawa to podstawa!”

Uczestnicy i uczestniczki mieli ogromną potrzebę opowiedzenia o swoich dotychczasowych doświadczeniach szkolnych. Niestety w większości są to historie bardzo trudne i przykre. Dzieci i młodzież rozwijające się w *spektrum autyzmu* często doświadczają przemocy ze strony rówieśników czy nawet nauczycieli/ nauczycielek.

„Prawa swoje powinniśmy mieć w szkole i całym życiu, ale ich nie mamy. Taka jest nasza codzienność, że ludzie mówią nam słowa o tym, że mamy prawo do wielu rzeczy, ale jak zabieramy głos to tak naprawdę nie jest. Nie traktuje się ludzi w spektrum autyzmu na poważnie w bo ludzie myślą, że my mniej wiemy albo nic nie wiemy. To jest straszne, że jak ktoś mówi mało, albo wolniej, albo wcale to już jest katastrofa. Najczęściej nauczyciele myślą, że jak nie odpowiem w tym czasie co mnie poprosili to, że jestem nieprzygotowany do zajęć.”

Przyczyną bywają przede wszystkim: brak dostosowanych do potrzeb rozwiązań systemowych oraz organizacja pracy przedszkoli i szkół, brak wiedzy na temat *spektrum autyzmu* wśród wszystkich osób tworzących społeczność szkolną (dzieci i młodzieży, kadry nauczycielskiej oraz pracowników administracji i obsługi, a także rodziców/ opiekunów), krzywdzące stereotypy i przekonania, postawy ludzkie.

„Nie lubię mówić bo cały czas mi w szkole mówili „mów wyraźniej! mów wyraźniej”. Ja potrzebuję czasu na mówienie. Wolę już nic nie mówić. Lubię tutaj być w klubie i mówić bo to nie jest dla nikogo problem, a w szkole jest stres.”

„Nie znamy tych praw naszych w szkole bo nikt nam o nich nie mówi nigdy. W szkole uczymy się przedmiotów dziwnych czasem, a gdybyśmy czasem poznali swoje prawa byłibyśmy spokojniejsi w sobie.”

„W szkole jesteśmy wyśmiewani przez rówieśników, ale także przez nauczycieli. Jak ktoś ma zachowanie na odreagowanie. Uzbiera się nam emocji i trzeba to wytykać, wychodzić, wytrzepotać, wyklaskać - a ludzie robią już sensacje, że to nienormalne jest, że tak w życiu nie można robić.”

Trzeba koniecznie wzmocnić oraz zachęcić dzieci i młodzież do aktywnego i samodzielnego działania przy współpracy z mądrymi dorosłymi. Niezwykle istotne są szkolenia dla społeczności szkolnej (warsztaty oraz szkolenia dla rodziców/ opiekunów, kadry oraz dzieci i młodzieży neurotypowej).

„W szkole potrzebujemy też psychologów, żeby nam pomagali każdego dnia. Ich nie często kiedy są trudne sytuacje dla nas. Często psychologa w szkole nie ma wcale. Wtedy to sami musimy sobie radzić i często to się źle kończy.”

„W podstawie programowej powinna być lekcja różnorodności i wtedy każdy uczeń i każdy pracownik w szkole mógłby się dowiedzieć o tym jak zrobić dostosowanie do uczniów ze specjalnymi (WŁASNymi !!!!) potrzebami edukacyjnymi.”

Szkoły jako instytucje powinny korzystać z doświadczenia dzieci i młodzieży rozwijającej się w *spektrum*, ponieważ oni sami również mogą uczyć - są ekspertami/ ekspertkami i praktykami/ praktyczkami w zakresie wszelkiej wiedzy o *spektrum autyzmu*.

Spotkanie nr 3. „Autoprezentacja. Mocni sobą.”

Pierwszym ćwiczeniem była autoanaliza w postaci pracy plastycznej bazującej na uprzednio przygotowanej planszy. Prezentuje ona sylwetkę człowieka z podziałem na dwie sfery: „Jestem...” oraz „Chcę być...”. Uczestnik za pomocą słów bądź też dowolnej techniki plastycznej wypełnia dwie odrębne połowy pracy, analizując swoją osobowość, charakterystyczne dla siebie cechy, mocne i słabe strony, bądź też pasje, plany na przyszłość lub marzenia.

„Pokazywanie siebie światu to jest wyzwanie dla nas. Prezentowanie chcemy zacząć od zrozumienia co jest w nas teraz. To jest trudne dla nas.”

„Nazwanie emocji w różnych sytuacjach pomaga - może nas pokierować, ale nie musi bo każdy jest z nas inny.”

„Jedna osoba będzie się prezentowała z przyjemnością, druga osoba nie i to też jest w porządku. Ważne by wiedzieć, że mamy wybór.”

Każda z osób po przepracowanych warsztatach ma możliwość przedstawienia siebie, swoich mocnych stron i emocji w dowolny, wybrany przez siebie sposób. Reszta uczestników uczestniczy w sesji fotograficznej. Może być też zaangażowana do pomocy przy sesji.

„Scenki z życia takie jak każą robić nam na TUS-ach - to koszmar - trzeba kolegować się z kimś kogo wcale nie lubię, nawet nie mnie interesuje mówi. Nie zawsze trzeba nas na te TUSY wysłać. Przykładowo ktoś z nas może być introwertykiem. Jest w spektrum autyzmu, ale lubi pobyć sam. A ja jestem taki bardzo do ludzi - towarzyski do ludzi bardzo mile nastawiony - mogę z nimi długo wytrzymać.”

„Każdy jest inny i to jest w porządku. Prosimy aby nie zmieniać nas na siłę. Jesteśmy często zmęczeni szkołą i terapią i jak ktoś nam proponuje scenki czy coś to się spinamy. Ważne żeby była fajna przyjacielska zabawa, a nie tylko działanie w celu terapii.”

Ważną kwestią jest forma prowadzenia warsztatu. Ćwiczenia powinny skupić się przede wszystkim na aktywizujących działaniach plastycznych oraz innych formach ekspresji. Teorię, w postaci slajdów prezentacji lub wykładu należy ograniczyć do minimum. Największe zaangażowanie uczestników miało miejsce podczas ćwiczeń związanych z fotografowaniem emocji i uczuć.

„Ja się zmuszam często aby być w centrum uwagi i mieć kolegów, ale to mnie tak wykańcza, że potem już nie mam siły na życie. Wcale nie trzeba tak ciągle z ludźmi być i robić wszystko identycznie. Można też po swojemu tak aby nie zamęczyć głowy i nie zmęczyć się emocjonalnie. Ważne aby ludzie wspierali nas w nazywaniu emocji i tego co się dzieje czasem w bardzo szybkim tempie. A naprawdę jest tak, że często dorośli mają problem z emocjami - mówią do nas abyśmy się uspokoiili, ale sami są bardzo napięci dniem i mają podniesiony głos. Jak tak robi nauczyciel w klasie to pojawia mi się lęk. Czuję go w brzuchu.”

Podczas wykonania sesji fotograficznej, będącej swoistą autoprezentacją, uczestnicy, oswojeni już z warunkami panującymi w studiu fotograficznym (ostre światło, błysk flasza, dźwięki, zaciemnienie itp.) bez problemu pozowali do zdjęć, przedstawiając się w różnych pozach i w zindywidualizowany sposób swoją różnorodność; wzmogło się też postrzeganie siebie oraz rozumienie emocji. Niektórzy

z wykorzystali przygotowane wcześniej stroje i rekwizyty związane z pasją, będącej nieodzownym elementem tożsamości.

Spotkanie nr 4. „Jestem (sobą). Mogę (być sobą). Będę (sobą).”

Trenerzy opowiadali o własnym doświadczeniu życia oraz doświadczeniu życia znanych osób w spektrum autyzmu (Albert Einstein, Izaak Newton, Carl Gustav Jung, Glenn Gould).

„Jeśli zaczniesz oceniać rybę pod względem jej zdolności wspinania się na drzewa, to przez całe życie będzie myślała, że jest głupia.”

- Wyjaśniono młodzieży zjawiska nadwrażliwości i niedowrażliwości sensorycznej, a także to czym jest integracja sensoryczna;
- wyjaśniono zjawiska meltdown i shutdown, oraz podano odpowiednie sugestie, jak zapobiegać przeciążeniom sensorycznym i jak sobie z nimi radzić;
- opisano funkcjonowanie sensoryczne ww. znanych osób w spektrum autyzmu i ich metody radzenia sobie z własną sensoryką;
- ukazano uczestnikom spotkania style myślenia osób autystycznych;
- podkreślono rolę jaką pełni w życiu osób w spektrum autyzmu realizacja ich własnych pasji.

„Różne znane osoby z historii również żyły w spektrum autyzmu. Można w życiu robić różne rzeczy, ważne aby zadbać o siebie w tym, zrozumieć własne potrzeby i je zaspokajać na bieżąco.”

„Rozumiem to tak, że nie wolno nikogo oceniać za to, czego nie może zrobić ze względu na swoje wyzwania życiowe, rozwojowe czy inne. Mnie często każą nauczyciele być spokojnym - nigdy nie powiedzieli mi jak ten spokój się robi. Nic nie tłumaczą, potem stawiają ocenę złą za zachowanie. To jest krzywdzące - pomagają nam jasne zasady działania w danym miejscu, zwłaszcza w szkole. Tego tutaj nikt nie tłumaczy.”

Spotkanie i warsztaty należałoby zmodyfikować o dodanie szerokiego modułu poświęconego psychoedukacji o samym spektrum autyzmu (!). Widoczna jest silna tendencja do zaszczepionych postaw wzmacniających potencjalną niepełnosprawność, bez wyjaśnienia czym jest istota spektrum autyzmu, inna percepcja, itp. Do tego modułu należałoby włączyć rodziców/ opiekunów, żeby ich zasób wiedzy (często niewielki, tak jak i dostęp do wyedukowanych specjalistów) mógł zwiększyć się równoległe do swoich dzieci.

„Naszą siłą może być właśnie to jacy jesteśmy!”

„Możemy być sobą i spełniać się w różnych obszarach życia.”

„Nawet jeśli jestem inny, mogę wszystko zrealizować jak to sobie zaplanowałem i nie muszę słuchać ludzi, którzy mówią mi, że osiągnę cel pod warunkiem, że będę jak wszyscy.”

„Mogę być sobą i zmieniać świat na lepszy - ale tym potrzebuję mądrego wspierania dorosłych, rodziców i nauczycieli, żeby przestali wątpić we mnie ciągle, albo mnie zmieniać.”

„Jak będę udawać kogoś kim nie jestem nie uda mi się sukces w życiu bo będę przez to udawanie zmęczony bardzo. Nie dojadę do celu.”

Podczas spotkania młodzież uświadomiła sobie, iż osoba z tzw. *niepełnosprawnością społeczną* jest w stanie w wielu obszarach autonomicznie funkcjonować w społeczeństwie przy założeniu, że:

- ma świadomość zarówno swoich mocnych stron, jak i tych, które napotykają wiele barier;
- znaczenie przestania „*Jestem. Mogę. Będę.*” rozumie nie tylko w przerysowanym najczęściej wymiarze behawioralnym, ale przez prawo akceptacji samego siebie, istoty swojego człowieczeństwa: *Jestem - sobą. Mogę - być sobą. Będę - sobą!*

„Mogę mówić głośno NIE, jeśli coś jest dla mnie złe, niebezpieczne. Nie muszę zmuszać się do relacji z ludźmi, zwłaszcza jeśli mnie robią mi przykrość.”

Ćwiczenia kreatywności i zobrazowanie młodzieży, że ich style myślenia są niezmiernie wartościowe oraz że niewiele osób spoza spektrum może w ten sposób interpretować rzeczywistość i dzięki temu tworzyć zaskakujące rozwiązania - wydaje się, że wzmocniła wiarę w swoją unikalność i siłę pojedynczego umysłu. Warsztatowa praca nad ukazaniem siły myślenia osób autystycznych była niezmiernie trudna, gdyż reagowano najczęściej niedowierzaniem i zaskoczeniem. Odmienny i oryginalny styl myślenia osób autystycznych, jak i jego wyjątkowość jest najczęściej niestety skutecznie tłumiona w systemie edukacji i w codziennym funkcjonowaniu.

„Jestem silniejszy jeśli napiszę to sobie, że mam takie prawo, że mogę żyć po swojemu, mogę mieć ludzi blisko, których lubię z serca, a nie z musów terapeutycznych. Nie znoszę tych znajomości sztucznych z TUS - na tych zajęciach nie zapytał mnie nikt o zdanie czy ta relacja jest dla mnie w porządku.”

Można powiedzieć, że dzięki tym ćwiczeniom został rozpoczęty wśród młodzieży zgromadzonej na spotkaniu proces świadomego samopoznania, czyli odkrywania tego „*kim jestem?*”, którego konsekwencją może w przyszłości być pełna samoakceptacja oraz samoaktualizacja (samorozwój), a więc to „*kim będę?*”.

„Dowiedziałam się, że są różne style myślenia, to jest dla mnie odkrycie i świadomość. Żałuję też bardzo, że o tym nie wiedzieli moi nauczyciele.”

Spotkanie nr 5. „Działania młodych. Spotkanie z autorką książki.”

Justyna Suhecka zaprezentowała przy użyciu slajdów publikację pt.: *Young power! 30 historii o tym, jak młodzi zmieniają świat*. czynnie angażując uczestników w rozmowę o jej treści.

W trakcie spotkania autorka dzieliła się własnym doświadczeniem z pierwszych spotkań z osobami w spektrum autyzmu oraz przedstawiła stereotypy, jakie funkcjonują na temat osób autystycznych w środowisku dziennikarskim.

*„Radość mamy, że tyle fajnych osób jest w książce Justyny Suheckiej pt.: *Young Power. 30 historii o tym jak młodzi zmieniają świat*. Każda z nich zrobiła w życiu swoją ważną rzecz i to z sukcesem. Dla mnie to przykład, że każdy może osiągnąć swój cel, nawet jak innym ludziom ten cel wydaje się być dziwny, albo niepotrzebny życiowo.”*

„Chcielibyśmy zrobić kiedyś takie ważne działanie, ale dla siebie, w swoim życiu, to może być oparte na naszej pasji.”

„Inspiracją dla mnie są te działania bohaterów książki.”

W drugiej części spotkania młodzież została poproszona przez prowadzących o przedstawienie własnych pasji. Prawie każdy z nastolatków przyniósł jakiś element z nią związany i mógł go zaprezentować wszystkim zebranym osobom. Prowadzący zadbali o to aby wszyscy uczestnicy spotkania mieli przestrzeń i czas na prezentację własnej pasji.

„Mnie się wydaje, że znana osoba może być skuteczna w dotarciu w ważnymi informacjami, ale ważne jest aby zawsze one były skonsultowane z samymi zainteresowanymi - osobami w spektrum autyzmu. To już taka nasza mała rola w samorządniczych działaniach. Czujemy to na wzmocnienie.”

„Justyna jest dziennikarką TVN24, jest znana, ale dla mnie nie jest to tak interesujące - jak jej pasje. Opowiedziała nam o nich i o tym jak bardzo są dla niej ważne. Jej pasją jest taniec. Nawet zatańczyliśmy wszyscy razem i to było przyjemne.”

„Chciałbym tak móc podzielić się swoją pasją - zorganizować spotkanie tematyczne o pasjach i żeby inni ludzie ze mną rozmawiali o datach, które są moją pasją.”

Podczas spotkania każdy z uczestników miał możliwość przekonać się, że pasja nie koniecznie musi być tylko swego rodzaju hobby którym ktoś się może cieszyć po pracy zawodowej ale, że często istnieje możliwość, aby zdynamizowała ona życie danej osoby, w tym również na płaszczyźnie wykonywanej przez niego profesji.

„Justyna dała nam znać, że sama nie wiedziała nic o spektrum autyzmu, że miała stres przed spotkaniem z nami. Wcześniej poznała tylko Janka, który jest jednym z 30 bohaterów jej książki.”

Spotkanie nr 6. „Spotkanie w muzeum.”

Muzeum Sztuki w Łodzi (ms1). W sali wystawowej zatytułowanej Sztuka dostępna dla wszystkich, pięć dzieł - jedno na każdą część wystawy pt. Awangardowe muzeum - zostało odtworzone jako fotografiki, czyli druki wypukłe oddające informacje wizualne przez fakturę silnie czytelną za pomocą dotyku. To kolejny niezwykle istotny punkt dla osób w spektrum autyzmu ze względu na pogłębianie wiedzy o własnych profilach sensorycznych.

„W moim życiu mogą wydarzyć się dobre chwile! mogę doświadczać radości po swojemu, odprężyć się i relaksować, nie muszę być zawsze spięty i zdenerwowany drugim dniem. Potrzebuję w tym wsparcia, żeby mi przypomnieć o tym.”

Sala była zasadniczo przygotowana dla osób nie mogących odbierać sztuki wzrokiem (podpisy alfabetem *Braille'a* oraz audiodeskrypcja dostępna przez kody QR), co zostało jednak wykorzystane przez prowadzące do zaprezentowania kopii dzieł sztuki i doświadczenia jej nie tylko wzrokiem, ale

głównie poprzez zmysł dotyku. Każdy z uczestników mógł indywidualnie podejść do eksponowanej kopii wytworu artystycznego i poczuć jego teksturę.

„Każdy z nas nazywa emocje inaczej. Widzi i czuje je inaczej. To jest w porządku. Nie chcemy żeby nas zmuszano, że mamy tak czuć jak wszyscy.”

Młodzież z zainteresowaniem słuchała informacji o przedstawianych dziełach sztuki, oglądała z ciekawością, dotykała prezentowanych kopii, gdy było to możliwe - brała do ręki aby poczuć wagę (ciężar) i teksturę dzieła artystycznego. Wybija się tu waga aspektu sensorycznego.

„Na siłę nam się przekazuje treści różne, wcale nie ma dostosowań edukacyjnych dla tych, którzy potrzebują i czasem nie rozumiemy wcale lektur - tam są trudne metafory, przenośnie, język jest dziwny dla nas. Mówią nam, że „trzeba to opanować, bo to jest w podstawie programowej” - ale my nie mamy rady bez np. podzielenia na krótkie części i wytłumaczenie nam inaczej.”

W oparciu o obserwację można stwierdzić, że młodzież uczestnicząca w warsztacie została poprzez sztukę abstrakcyjną wstępnie lecz wzorowo zapoznana z alegorycznym stylem myślenia, co zazwyczaj na polu dydaktycznym stanowi w szkole niemałe wyzwanie dla pedagogów i często niestety nie są w stanie oni pomóc w odniesieniu do tej kwestii wielu młodym osobom autystycznym.

Spotkanie nr 7. „Spotkanie w kinie / teatrze / innym obiekcie kultury.”

Uczestnikom pokazano m. in. garderoby artystów, salę koncertową, małą salę do prób (tzw. *plotkarnia*) oraz zaprezentowane zostały dwa typy organów.

W trakcie spotkania młodzież oglądała również dwa filmy o tutejszej *Filharmonii*, w których przedstawiono m. in. pracę dyrygenta oraz specyfikę pracy innych pracowników instytucji kultury. W prezencie każdy uczestnik otrzymał na pamiątkę batutę, co uatrakcyjniło wizytę i fascynację obiektem skonstruowanym dla muzyki.

„Kiedy chodzę i podskakuję jest mi dobrze, kiedy mówię do siebie, kiedy trzepoczę rękoma też.”

„W różnych wydarzeniach lubię brać udział, ale wolę się nie odzywać. Nie oznacza to, że nie korzystam, czy też jestem znudzona. Lubię słuchać i tak być w towarzystwie - bez słów.”

Spoglądając od strony psychologiczno-pedagogicznej można stwierdzić, że niezmiernie ważnym momentem było opowiadanie przewodniczki o aspektach pracy, czyli m. in. jak podejmowani są przez *Filharmonię* zagraniczni goście - wybitni zaproszeni muzycy. Młodzież mogła odnaleźć czytelną analogię, słuchając anegdot o tym, że np. niektórzy z gości potrzebują podobnego wsparcia, jak osoba mniej samodzielna, czyli podobnie do osób z niektórymi niepełnosprawnościami; oraz że inni miewają na tyle specyficzne wymagania, iż można odnieść wrażenie, że ich potrzeby zbieżne są z tymi, jakie mają osoby autystyczne w odniesieniu do własnych potrzeb sensorycznych.

„Często myślę jaki jestem teraz, a jaki chcę być w przyszłości. Jestem otwarta na świat i ludzi i teraz też zmęczona ale szczęśliwa. Jestem zdeterminowana sobą. Wiem, że jestem emocjonalna i impulsywna.”

„Kiedys będę sobą za wszelką cenę sobą. Nie zmieniajcie mnie na siłę.”

„Wielu ludzi mówi nam jak żyć i jak powinniśmy to życie robić aby było dobrze dla nas i bezpiecznie. To nie jest tak jak oni myślą - chcemy żyć po swojemu i w zgodzie z sobą.”

Niezmiernie cennym elementem psychologiczno-pedagogicznym spotkania było odkrycie przez młodzież analogii pomiędzy funkcjonowaniem poszczególnych wirtuozów, a osobami w spektrum autyzmu i ich nierzadkimi barierami/ trudnościami związanymi z relacjami interpersonalnymi czy odmiennościami sensorycznymi.

„To ważne, aby działać i podnosić świadomość o spektrum autyzmu - można wtedy uniknąć szerzenia stereotypów o spektrum autyzmu. Możemy to robić na miarę swoich potrzeb i możliwości.”

W oparciu o obserwację można stwierdzić, że utożsamienie się z pasją muzyczną artystów, pomogło spojrzeć z nadzieją na znalezienie swojego miejsca w życiu, pomimo częstych barier napotykaných w relacjach społecznych. Dla młodzieży uczestniczącej w tym spotkaniu był to również czas, kiedy mogła kolejny raz usłyszeć, że rozwijanie własnych zdolności, predyspozycji i potencjalności, może im pomóc w przyszłości lepiej funkcjonować w dorosłym życiu.

Spotkanie nr 8. „Spotkanie w Centrum Nauki i Techniki EC1.”

Młodzież mogła też samodzielnie zwiedzać eksponaty nie związane z funkcjonowaniem elektrociepłowni, a będące na wyposażeniu Centrum Nauki i Techniki EC1. Ponieważ większość z tych eksponatów to eksponaty interaktywne, młodzież mogła w trakcie zwiedzania muzeum robić różne eksperymenty naukowe, przez co samodzielnie w doświadczeniu każdy z uczestników mógł przekonać się o działaniu konkretnych zasad z zakresu fizyki, chemii, oraz innych dyscyplin.

„Nie chodzimy do takich miejsc, nie znamy ich, czasem byliśmy z klasą.”

„W czasie zwiedzania było cicho i było mało ludzi, to nam odpowiada.”

Dzięki temu mogli doświadczać aktywnej formy zdobywania wiedzy, co z kolei dało im możliwość poćwiczenia kompetencji:

- logicznego myślenia;
- samodzielnego rozumowania;
- analizowania zjawisk;
- mobilizacji do intensywnego i sprawnego myślenia;
- pogłębiania wiedzy i jej rozumienia przez doświadczenia naukowe;
- kształtowania myślenia twórczego;

→ nauki cierpliwości i pracy w zespole.

„Przed odwiedzinami miejsca kultury - można wcześniej umówić się i ustalić ważne dla siebie kwestie, zgłosić je pisemnie (@), poprosić o pokierowanie, zgłosić potrzeby.”

„Potrzebujemy planu wycieczki i zwiedzenia - super zrobili to w MS1 - dostaliśmy piktogramowy plan wycieczki i wiedzieliśmy co po czym nastąpi (bez niespodzianek).”

„Mogliśmy zapoznać się najpierw z przestrzenią, gdzie jesteśmy, jakie są zasady zwiedzenia, wiedzieliśmy gdzie jest szatnia i toaleta (!)”

„Potrzebujemy wiedzieć co zrobić, do kogo się zwrócić kiedy chcemy/ musimy przerwać zwiedzanie.”

Zwiedzanie *Centrum Nauki i Techniki EC1* dało możliwość dostymulowania cech badacza (często występujące u osób w spektrum autyzmu poszerzone zdolności poznawcze), co może implikować w ich życiu większą uważnością na inne aspekty otaczającego świata oraz wytworzeniem nawyku zadawania pytań wiedzy-twórczych, jak: *Dlaczego to się dzieje? Co ma na to wpływ?*

„Nie wszystko nas interesuje jednakowo i chcemy móc opuścić fragment zwiedzania, jak to zrobić?”

„Przyjemność jest gdy możemy dotknąć eksponat lub jego replikę.”

„Potrzebujemy czasem zatrzymać się dłużej, zwłaszcza kiedy w sali dzieje się kilka rzeczy jednocześnie - to warto zaplanować w zwiedzaniu, żeby nas nie poganiać, że już trzeba przejść.”

Ponieważ niektóre eksperymenty lub stanowiska interaktywne wymagały czasu lub pracy zespołowej, udział w nich był dla młodzieży w spektrum autyzmu dodatkowo doskonałą okazją do rozwijania kompetencji społecznych.

Spotkanie nr 9. „Spotkanie z Rzecznikiem/ Pełnomocnikiem Osób z Niepełnosprawnościami w danym mieście/ gminie.”

Pani Katarzyna Tręda-Pisera - *Rzecznik Osób Niepełnosprawnych* pracująca w *Oddziale ds. Osób Niepełnosprawnych* funkcjonującym w *Wydziale Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Łodzi*.

Fakt istnienia np. zjawiska *niepełnosprawności społecznej*, jakim jest często *spektrum autyzmu* jest jedną z cech danej osoby i pomimo wpływu na osobowość człowieka - nie jest jedynym czynnikiem tworzącym jego osobowość.

„Potrzeba kampanii społecznej dotyczącej niepełnosprawności niewidocznych, którą współorganizowałiby młodzi samorzecznicy i samorzeczniczki.”

Po zapoznaniu się z charakterystyką pracy osób odpowiedzialnych za dialog z osobami z niepełnosprawnościami, zabrała głos młodzież mówiąc o swoich problemach:

Jedna z osób mówiła o wykluczeniu przez klasę ze względu na głębokość własnych pasji oraz nieprzeciętne predyspozycje w uczeniu się, zdecydowanie przewyższające możliwości innych uczniów i uczennic w klasie; wspomniała o wykluczeniu z tych samych powodów przez niektórych

nauczycieli w jego szkole, a także o postawach agresji słownej ze strony nauczycieli względem uczniów w spektrum autyzmu. Druga osoba opowiadała o podobnych sytuacjach w jego szkole, co zostało potwierdzone przez nastolatka, który uczył się razem z nią w tej samej instytucji oświatowo-wychowawczej. Kolejna osoba mówiła o problemach ze zrozumieniem przez strony innych uczniów i uczennic czym jest spektrum autyzmu, a także o wykluczeniu przez nauczycieli osób z ASC (*Autistic Spectrum Condition*) oraz o agresji słownej z ich strony. Pozostałe wypowiedzi młodzieży były potwierdzeniem wcześniej opisanych sytuacji poprzez mówienie o analogicznych doświadczeniach z ich życia.

„Szkoła dyrektywna, uczniowie mają „siedzieć i słuchać”. Brakuje otwarcia na nowe, nieprzemocowe metody pracy/współpracy z uczniami w spektrum autyzmu z własnymi potrzebami edukacyjnymi.”

Obecna Rzecznik zauważyła, że rzeczywiście słowa mogą być stygmatyzujące, oraz zwróciła uwagę na to aby zadbać o orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, o wielospecjalistyczną ocenę funkcjonowania ucznia oraz o tym aby zadbać o dobre sporządzenie IPET-u - podkreślając konsekwencje prawne tych dokumentów. Podkreśliła również, iż niestety w życiu bywa różnie, dlatego dobrą rzeczą jest zadbanie o odpowiedni dla potrzeb ucznia lub uczennicy wybór szkoły, która jest w stanie zadbać o potrzeby własnych podopiecznych; zauważyła, że w Łodzi szkoły ogólnodostępne nie są przygotowane do nauki dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami.

„W szkole nie tłumaczy się nam zasad działania samorządu uczniowskiego - tylko się robi wybory i nic z tego nie wynika dalej. A przecież pole działania samorządu jest bardzo duże - właściwie nieograniczone i można robić dużo ważnych rzeczy. Włączyć nas w działania i wtedy moglibyśmy wyrazić swoje zdanie i oczekiwania jak powinna wyglądać przyjazna szkoła.”

Całe spotkanie skoncentrowane było na problemach związanych z odpowiednim kształcenia dzieci i młodzieży w spektrum autyzmu, tak aby wykluczyć podczas procesu edukacyjnego dyskryminację i stereotypy, a uwzględnić ich indywidualne zdolności, możliwości i prawo do wyboru. Zabrakło rozmów o tym jak udzielić im w Łodzi wsparcia umożliwiającego uczestniczenie i korzystanie z dóbr kultury, rozrywki, wypoczynku i sportu; a także wsparcia umożliwiającego równy dostęp do usług publicznych oraz rozwijanie aktywności społecznej.

„Problemy w dostępie do informacji o możliwościach pomocy i wsparcia.”

Ogólne wrażenie jakie młodzież miała podczas tego spotkania, to fakt iż miasto Łódź jest w okresie przejściowym od etapu ignorowania obecności uczniów w spektrum autyzmu w szkołach do etapu dobrze robionej inkluzji rozumianej, jako przygotowanie szkół do przyjęcia ucznia ze zróżnicowanymi potrzebami w zakresie zdobywania przez nich wiedzy oraz kształtowania umiejętności.

„Problemy z postępowaniem orzecznictwem do celów edukacyjnych oraz ds. niepełnosprawności dla osób w spektrum autyzmu (pułapka niepełnosprawności niewidocznej).”

„Prośba o reagowanie przedstawicieli władz miasta w sytuacjach krzywdzących kampanii fundraisingowych, które zawierają krzywdzące dla osób w spektrum autyzmu apele.”

Niestety z wypowiedzi Rzecznik wybrzmiało, że łódzkie szkoły są na początku tej drogi dostosowania, co widocznie zasmuciło a wręcz wywoływało irytację u obecnej w spotkaniu młodzieży. Pojawiała się jednak w ich życiu również nadzieja na możliwość zmian, po uzyskaniu zapewnienia o możliwości wsparcia w każdej sytuacji, w której zgłoszą się do Rzecznik Osób Niepełnosprawnych Miasta Łodzi.

„Bardzo ważne jest dla mnie i napetnia mnie wielkim szczęściem właśnie to, że tak pręźnie rozwija się idea samorzecznictwa dorosłych osób w spektrum autyzmu. To samostanowienie o sobie jest bardzo ważne. Każdy ma prawo decydować o sobie samym, bo każdy czuje i wie sam co jest dla niego najlepsze. Jeśli jest nam niewygodnie czy boli nas głowa - to druga osoba nie może z całą pewnością stwierdzić, że tak nie jest. To my czujemy tę niewygodę i ból. Podobnie jest we wszystkich sferach życia.”

Spotkanie pozwoliło również dostrzec młodzieży, fakt iż nie zawsze w ich życiu wszystkie okoliczności - mimo dobrej woli decydentów - będą układać się pomyślnie; doświadczyli oni w ten sposób jednego z elementów procesu deidealizacji, który jest w tym wieku konieczny, aby została w dojrzały sposób uformowana ich osobowość.

Spotkanie nr 10. „Spotkanie z decydentami, z przedstawicielami władz gminy/ miasta.”

Z członkami Klubu Świadomej Młodzieży spotkała się Pełnomocniczka Prezydenta Łodzi ds. Dzieci i Młodzieży - pani Agata Kobylińska.

Założeniem prowadzących było zapoznanie przedstawicieli UMŁ oraz zweryfikowanie stanu wiedzy o niepełnosprawności niewidocznej i wspierania oraz komunikacji z osobami w spektrum autyzmu. Pani Pełnomocnik zapoznała się z obszerną broszurą przygotowaną przez założycieli *Institutum Investigationis Scovorodianum* o charakterystyce wybranych niepełnosprawności niewidocznych, dedykowaną dla miejsc użyteczności publicznych. Okazuje się niestety, że pomimo iż projekt został sfinansowany z funduszy unijnych na polecenie polskiego rządu ponad rok temu - żadna z publikacji nie była/ nie jest znana wśród urzędników.

„Takie fajne akcje sprawiają, że czujemy się pełnoprawnymi członkami społeczeństwa - wszak jesteśmy jego częścią, nie chcemy więc być wyłączeni z życia publicznego. Często jednak jest nam trudno uczestniczyć w pełni we wszystkim co teoretycznie oferuje nam świat. Dzięki projektowi zostało nam to ułatwione, dzięki czemu także my mogliśmy cieszyć się wyjściem do Muzeum, do Filharmonii czy do Centrum Edukacji.”

Problemy, które poruszyła młodzież to brak w szkołach:

- edukacji włączającej;
- pomocy dla osób w spektrum autyzmu;

- pokoiów wyciszeń lub gdy już one są, to ściśle nieregulowanego czasu dostępności do nich (tzw. *dostęp na godziny*, a nie wg potrzeb);
- dostępnych psychologów szkolnych w szkołach (tak aby przynajmniej 1 psycholog szkolny był zatrudniony na jedną szkołę);
- zrozumienia w szkole wśród nauczycieli i uczniów nieautystycznych dla uczniów w spektrum autyzmu;
- akceptacji postaw wynikających z samego faktu posiadania przez ucznia w *spektrum predyspozycji autystycznych (ASC - Autistic Spectrum Condition)*;
- lekcji różnorodności;
- zapoznawania się nauczycieli z treścią orzeczenia o niepełnosprawności oraz IPET-u.

„Trudna sytuacja uczniów w spektrum autyzmu w łódzkich szkołach.”

„Wykluczenie rówieśnicze, przemoc rówieśnicza.”

„Brak zrozumienia potrzeb uczniów w spektrum autyzmu.”

Niezmiernie cennym byłoby wcześniejsze zasygnalizowanie uczestnikom spotkania tego, iż mogą przedstawić gościowi swoje pasje i porozmawiać o możliwości ich konstruktywnej realizacji w Łodzi, tak aby mogły one służyć konstytuowaniu się dojrzałej osobowości młodzieży, jak również - w przyszłości - społeczeństwu łódzkiemu.

„Niezbędne jest realne włączanie rodziców i dzieci w proces tworzenia indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych. IPET-y adaptacyjne, konieczne zwłaszcza w czasie pandemii, i zadbanie w tych programach o indywidualne (WŁASNE, nie specjalne!) potrzeby każdego dziecka.”

Poruszone przez członków Klubu Świadomej Młodzieży problemy i zagadnienia oraz zadawane pytania świadczą o dużej samoświadomości uczestników, ich uwrażliwieniu na krzywdę uczniów i uczennicy w spektrum autyzmu jakiej oni/ one doświadczają w łódzkich szkołach, oraz o odwadze empatycznej wypowiadających się nastolatków. Można było usłyszeć, iż młodzież bardzo poważnie traktuje spotkanie i wypowiada się nie tylko w imieniu własnym ale próbuje również zaradzić problemom własnych kolegów i koleżanek.

„Konieczna likwidacja barier sensorycznych w szkołach, w tym głośnych dzwonek, które u dzieci w spektrum autyzmu i z nadwrażliwością sensoryczną mogą być/są barierą w dostępie do edukacji.”

„Konieczne jest wprowadzenie na wszystkich etapach edukacji tematyki różnorodności, neuroróżnorodności, równości szans, poszanowania praw osób z niepełnosprawnościami.”

„Otwarcie szkół na samorządniczki i samorządników.”

Cykl wcześniejszych spotkań, w pewien sposób przygotował uczestników do tego, aby gdy pojawi się jeden z decydentów, który może mieć realny wpływ na problemy każdego ucznia i uczennicy w spektrum autyzmu w Łodzi - to przedstawić mu problemy nie tylko swoje ale i innych. Można powiedzieć, że wszyscy uczestniczący w spotkaniu członkowie Klubu Świadomej Młodzieży przyszli

na nie już z przeświadczeniem, że będą w nim brać udział jako samorzecznicy. Dzięki takiemu nastawieniu świadomie dzielili się swoją wiedzą i doświadczeniem oraz uwrażliwiali Pełnomocnika na problemy nie tylko ich, ale także innych osób, którym niezastulenie dzieje się krzywda.

„Rezygnacja z języka, który wyklucza i stygmatyzuje. Zamiast „specjalnych” potrzeb edukacyjnych, mówmy o „własnych” indywidualnych potrzebach edukacyjnych każdego ucznia i uczennicy. Bo każdy człowiek ma własne, indywidualne potrzeby rozwojowe.”

„Konieczna superwizja, fachowe, nowoczesne szkolenia prowadzone przez kompetentnych trenerów, adresowane także do rodziców, by byli partnerami w systemie edukacji.”

„Należy wzmocnić samorządy uczniowskie. Art. 15 Konwencji o Prawach Dziecka stanowi, że dzieci i młodzież mają prawo się swobodnie zrzeszać. Trzeba promować to prawo w środowisku szkolnym, uczniowskim i nauczycielskim.”

Było to dla młodzieży spotkanie wymagające wysiłku intelektualnego oraz złożonej koncentracji uwagi, ale można było odnieść wrażenie, że pod koniec każdy z członków *Klubu Świadomej Młodzieży* opuszczał je z satysfakcją.

b) Wnioski

Ze wszystkich warsztatów klubowych wyłaniają się po raz kolejny wzorce wzajemnej komunikacji oparte na wzajemnym zrozumieniu, otwartości na spektrum człowieczeństwa i poszanowaniu neuroróżnorodności.

To nie rzekomy brak umiejętności czy możliwości komunikacji jest problematyczny, a częsta stygmatyzacja i brak akceptacji rozpiętości spektrum człowieczeństwa.

Zawierając znane wielu ekspertom pracującym z osobami w *spektrum autyzmu* w nurcie humanistycznym wskazania, należy jednak wymienić przede wszystkim:

- Bezwarunkowe zapewnienie możliwości technicznych, jak i finansowych na obsługę i wynajęcie sprzętu do spotkań zdalnych. Nie dotyczy to „tylko” czasu pandemii, ale przede wszystkim specyfiki funkcjonowania osób w spektrum autyzmu i niewykluczania osób nie będących w stanie uczestniczyć w zajęciach;
- Każdy z uczestników powinien mieć odpowiedni czas na odpowiedź i reakcję;
- Spotkanie/ warsztat/ inna aktywność grupowa winna mieć określone jasno ogólne zasady społecznej bytności (z włączeniem przerw, wypowiedaniem się, czasem na posiłek, obecność rodziców/ opiekunów we wspólnej przestrzeni, itp.);
- Na każdym spotkaniu wewnętrznym konieczne jest zapewnienie wielu opcji wspomagających przetwarzanie informacji (nie tylko materiały takie jak kartony, flamastry, flipchart, kredki, nożyczki) ale przede wszystkim naprowadzenie audio-wizualne w postaci prezentacji, muzyki, krótkich materiałów video, itp.;
- Największy nacisk należy położyć na odkrywanie własnych pasji, bo to ona może w przyszłości okazać się pomocna jakości funkcjonowania czy przy wyborze drogi zawodowej;

- Kolejnym wyznacznikiem i warunkiem dostępności jest profesjonalnie przygotowana, przyjazna sensorycznie przestrzeń;
- Dużą uważność należy mieć na rozpoznanie, ale i omówienie z uczestnikami różnic w możliwościach psychofizycznych osób w spektrum autyzmu oraz nauka rozpoznawania indywidualnych profili sensorycznych;
- Umacnianie wśród uczestników wrażliwości na rozpoznanie własnych potrzeb;
- Umiejętna **praca całego środowiska klubowego** nad m.in. komunikacją interpersonalną (nie tylko werbalną), perspektywą poznawczą, samodzielnością, asertywnością, a jednocześnie umiejętnością współpracy w grupie, budowaniem i podtrzymywaniem relacji, rozpoznawaniem i regulowaniem emocji;
- Nauka rozpoznawania własnego stylu i charakteru myślenia;
- Wielorakość form warsztatowych, współgrających z pasjami uczestników;
- Rozpoznanie indywidualnych potrzeb i wspólne uwrażliwianie się na wagę odmienności w życiu społecznym;
- Zachęcanie i nauka świadomych wyborów;
- Pogłębianie istoty rozwoju samoświadomości;
- Tworzenie bezpiecznej przestrzeni do dzielenia się własną perspektywą, racją, potrzebą czy opinią;
- Przedłużenie czasu przerw i zwiększenie ich częstotliwości do godziny i piętnastu minut (np. 3x piętnastominutowe i 1x półgodzinna), co znacznie poprawiłoby jakość warsztatów, pozwalając na zachowanie pola uwagi uczestników, a także energię prowadzących;

Podsumowując etap łódzki możemy odważnie powiedzieć, że pomimo wielu niedoskonałości systemowej skutkującymi wręcz dramataми ludzkimi, widoczna jest coraz większa siła w nowo tworzących się formacjach i ruchach w społecznych grupach mniejszościowych. Jednym z ruchów emancypacyjnych jest właśnie ruch „Self-Advocacy”, nazywany też „samorzecznictwem”.

Rola *Klubu Świadomej Młodzieży* nabiera coraz to nowego charakteru, bo z każdym spotkaniem określane są nowe potrzeby i nowe priorytety. Zadaniem osób wspierających KŚM powinno być gotowość do sprostania problemom młodzieży, jednak bez konkretnego wsparcia finansowego nie jest to możliwe na dłuższą metę. Jako twórcy idei liczymy i prosimy o uwzględnienie indywidualnych potrzeb środowiska osób w spektrum autyzmu, ale ich najbliższych, czy dorosłych samorzeczników/ self-adwokatów, wolontariuszy oraz aktywne włączanie ich na większą skalę w płatną aktywność okołoprojektową, która pozwoliłaby m. in. na stworzenie dodatkowych miejsc pracy, włączanie w odpowiedzialne życie społeczne czy doskonalenia zawodowe.

Podpis przewodniczącego Zespołu _____ Agnieszka Warszawa _____

k.

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Część IV.

Klub Świadomej Młodzieży
PODSUMOWANIE DOSTĘPNOŚCI
WŁOCŁAWEK

KLUB
ŚWIADOMEJ
MŁODZIEŻY

Łódź 2021 - 2022 r.

SPIS TREŚCI cz. IV.

Część I. - Instrukcja budowania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

Część I.I - Załączniki do Instrukcji budowania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

Część II. - Model działania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)

1. Zasady tworzenia *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM)
 - a) Wytyczne do metod rekrutacyjnych (patrz: *Część I - Instrukcja budowania KŚM*);
 - b) Struktura spotkań i rodzaje działań;
 - c) Kompetencje kadry.
2. Misja i wizja
 - a) Charakterystyka grupy docelowej;
 - b) Odpowiedź na potrzeby;
 - c) Innowacyjność;
 - d) Prognozowana zmiana.
3. Założenia, charakter i modele zajęć wraz z opisami
 - a) Integracja w grupie;
 - b) Widzenie siebie w integracji i komunikacja;
 - c) Kompetencje kluczowe;
 - d) Metodyka pracy;
 - e) Wskazania edukacyjne.
4. Wskazania dla kadry
 - a) Moderator KŚM;
 - b) Trener/ specjalista;
 - c) Wolontariusz.
5. Wytyczne i zalecenia organizacyjne, techniczne i inne przykłady algorytmów działań okołoprojektowych
 - a) Warunki sensoryczne;
 - b) Zalecenia sanitarne;
 - c) Ogólne wskazania techniczne i graficzne;
6. Materiały i źródła rozszerzające wiedzę, dla kadry/ opiekunów. Odnośniki do materiałów dydaktycznych dla uczestników.
 - a) Rekomendacje. Bibliografia.

Część II.I - Załącznik do Modelu działania *Klubu Świadomej Młodzieży* (KŚM) - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami;

Część III. - Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Łódź

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
2. Praktyki zwiększające dostępność

- a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania;
- b) Wnioski.

Część IV. Podsumowanie dostępności w działaniach KŚM Włocławek

- 1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań**
 - a) Ankiety ewaluacyjne - przegląd;
- 2. Praktyki zwiększające dostępność**
 - a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania (w oparciu o raporty ze spotkań I-X oraz zjazd uczestników wraz z opiekunami/ rodzicami)
 - b) Wnioski.

Część IV.1 - Załącznik do Modelu działania Klubu Świadomej Młodzieży (KŚM) - Opisy warsztatów, wnioski trenerskie, podsumowanie cyklu w kontekście praktyk zwiększających dostępność.

- 1. Raporty ze spotkań nr I-X wraz z częścią opisową/ wnioskami;

Część V. Raport podsumowujący testowanie działań KŚM

- 1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań
 - a) Wybrane konspekty z prezentacji;
 - b) Materiały graficzne;
- 2. Postulaty końcowe młodzieży do praktyk zwiększających dostępność.
- 3. Wskazania kosztowe;

Klub Świadomej Młodzieży

Podsumowanie dostępności w testowych działaniach KŚM WŁOCŁAWEK

1. Podsumowanie merytoryczne po pełnym cyklu spotkań

a) Ankiety ewaluacyjne (przegląd)

Cykl spotkań KŚM miał charakter pół-otwarty, co znaczy, że w szczególnych przypadkach mogła w zajęciach nie uczestniczyć konkretna osoba, jak i mogła dołączyć nowa. Ze względu na działania testujące model klubowy, jak i olbrzymie zapotrzebowanie na spotkanie się w bezpiecznej dla siebie przestrzeni osób w spektrum autyzmu - przesunięte zostały warunkowo granice wiekowe rekrutowanych uczestników. **Na dalszych etapach projektowych nie zaleca się ze względu na dobrostan mentalny uczestników (szczególnie osób w tzw. normie intelektualnej), łączyć grup w zbyt dużej rozpiętości skali wiekowej.**

Ze względu na nie-medyczny charakter spotkań, nie zdecydowaliśmy się na gromadzenie (poza celami rekrutacyjnymi) i operowanie danymi wrażliwymi, m. in. takimi jak: stopień niepełnosprawności, IQ, diagnoza szczegółowa czy niebinarność.

Bezpośredni odbiorcy cyklu warsztatów/ spotkań:

Dziewczęta/ kobiety (łącznie ilość i wiek): 3 osoby w wieku od 17 do 23 lat
17, 19, 22-23

Chłopcy/ mężczyźni (łącznie ilość i wiek): 14 osób w wieku od 11-12 do 21 lat
11-12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20-21

Zachowaliśmy oryginalną pisownię. Fragmenty nieczytelne są oznaczone w nawiasie []. Nawiasy (...) oznaczają opuszczony przez transkrybenta tekst.

→ Ankiety PRZED*

Dane statystyczne (niepełny wywiad ankietowy/ ograniczona możliwość wyegzekwowania)

Bezpośredni odbiorcy:

- Dziewczęta/ kobiety (łącznie ilość i wiek): 2 osoby w wieku 17 i 23 lat
- Chłopcy/ mężczyźni (łącznie ilość i wiek): 9 osób w wieku od 13 do 21 lat

Rodzice/ opiekunowie uczestników: brak ankiet

*Oznaczenie/ kodowanie odpowiedzi: K 19 (kobieta lat 19), D 15 (dziewczyna lat 15), C 13 (chłopiec lat 13), M 21 (mężczyzna lat 21)

Pytanie 1. Jakie ważne, miłe czy ciekawe wiadomości/ wrażenia zabieram ze sobą ze spotkania?

(co mi się przyda, co mi się podobało, czym podzielię się z innymi, co wykorzystam na co dzień, co uważam za szczególnie użyteczne, co było najlepszym elementem dnia)

M 19 „...miłe, fantastyczne wrażenia, ponieważ każdy człowiek nie ważne czy jest chory na jakieś schorzenia, młody czy stary, to powinien mieć swoje pasje i każdy powinien je szanować.

Najbardziej podobał mi się występ Janka.”

C 17 „Bardzo mi się podobało wymienianie się ciekawostkami. Zabrałem stamtąd wiele wspomnień takich jak zainteresowania innych.”

M 18 „...ważność dbania o własne pasje czy zainteresowania oraz poczucie bycia w swojskim gronie.”

C 15 „...podobała mi się możliwość dyskusji oraz poznanie perspektywy innych.”

C 12 „Bardzo mi się podoba i chciałbym chodzić codziennie, w poniedziałki, środy, piątki, soboty i w niedzielę.”

C 15 „Przyjazna atmosfera, możliwość swobodnego poruszania się. Bardzo smakują mi pączki.”

M 19 „Miłe, na pewno wrócę do spotkań.”

K 22 „Bardzo mi się podoba. Najlepszym elementem dnia było poznanie innych nowych osób, które mają ciekawsze zainteresowania.”

C 13 „Słuchanie odpowiedzi innych osób, możliwość rozmowy z rówieśnikami w poczuciu tolerancji, opowiadałem wszystkim o moich spotkaniach, co się na niech działo, podobało mi się mogłem brać czynny udział w rozmowach, że nie byłem pominięty ze względu na moją niepełnosprawność.”

D 17 „Bardzo mi się podoba.”

M 21 „Wszystkie informacje podawane na spotkaniach są ciekawe. Jednakże w większości (...?)”

Pytanie 2. Czy chcę się w przyszłości odnaleźć w roli samorzecznika/ self-adwokata? Jeżeli tak, to dlaczego? (czy po spotkaniu mam ochotę rozwijać swoje pasje i komunikować o nich otoczeniu, czy chcę zostać samorzecznikiem)

M 19 „Tak, chcę się znaleźć w roli samorzecznika, self-adwokata, ponieważ chciałbym bronić i stać na straży konstytucji aby żadnej osobie z zesp. Aspergera, Autyzmem czy niepełnosprawnością sprzężoną nie działa się krzywda w Państwie oraz oby mogli walczyć o swoje prawa...”

C 17 „Chętnie odnajdę się w roli samorzecznika ponieważ moim zdaniem każdy człowiek ma swoje prawa i nie wolno mu ich odbierać.”

M 18 „Na pewno w przyszłości będę miał zamiar nagłośnienia problemu, z którym stykają się osoby uczestniczące ze mną na spektrum.”

C 15 „Preferuję raczej rozwijanie swojej pasji oraz poznawanie nowych języków programowania, lecz rola samorzecznika jest także ciekawa.”

C 12 „Chcę pomagać innym w rozwijaniu pasji. Ja chcę być w roli self-adwokata.”

C 15 „W przyszłości chcę rozwijać swoje pasje i mówić o nich otoczeniu, chociaż na razie sprawia mi to trudność.”

K 22 „Chcę być samorzecznikiem, ponieważ chcę pomóc i pokazać światu, że ludzie z autyzmem też potrafią dokonać wyjątkowego i potrzebują miłości, a przede wszystkim akceptacji.”

C 13 „Samorzecznikiem chciałbym być w przyszłości, ale chce być wysłuchany i potrzebuje mieć przyjaciół samorzeczników aby mogli wyrazić podobne potrzeby do moich.”

D 17 „Tak.”

M 21 „Nie, ponieważ nie czuję potrzeby samorzecznictwa.”

Pytanie 3. Gdybym był prowadzącym/ reżyserem spotkania, to następnym razem zwróciłbym/ - abym uwagę na...? (co powinno się pojawić, o co można uzupełnić kolejne spotkania, czy miałem/ miałam z czymś problem - napisz, narysuj, przedstaw swoją opinię w dowolnie wybrany sposób)

M 19 „Zwróciłbym uwagę na to, żeby więcej spotkań odbywało się po zakończonym projekcie. Żeby uczestnicy tego projektu mogli mieć ze sobą kontakt i się ze sobą integrować.”

C 17 „Zwróciłem uwagę na brak przerw na krótkie pytania. Rozmowa ciągnie się (...?) Powinna mieć chwilę przerwy na zadawanie pytań.”

M 18 „Akurat tutaj zastrzeżeń żadnych wobec fajnego spotkania nie mam, więc się wypowiadać nie będę 😊”

C 15 „Powinny się pojawić spotkania, w których każdy pokazuje miejsce gdzie spełnia swoją pasję.”

K 22 „Mam różne pomysły, ale nie mogę się zdecydować na jednego.”

C 13 „Nie miałem z niczym problemu, wszystkie tematy były mi przyjazne, na pewno chciałbym aby takie spotkania odbywały się jak najczęściej.”

D 17 „Nie mam na razie pomysłów, jak coś wymyślę to powiem albo napiszę.”

M 21 „Nic bym nie zmieniał.”

→ Ankiety PO*

Dane statystyczne (niepełny wywiad ankietowy/ ograniczona możliwość wyegzekwowania)

Bezpośredni odbiorcy:

- Dziewczęta/ kobiety (łącznie ilość i wiek): 2 osoby w wieku od 17 do 19 lat
- Chłopcy/ mężczyźni (łącznie ilość i wiek): 10 osób w wieku od 12 do 19 lat

Rodzice/ opiekunowie uczestników: brak ankiet

*Oznaczenie/ kodowanie odpowiedzi: **K 19** (kobieta lat 19), **D 15** (dziewczyna lat 15), **C 13** (chłopiec lat 13), **M 21** (mężczyzna lat 21), **OP 45** (opiekun/ tu: kobieta/ mama lat 45)

Pytanie 1. Jakie nowe wiadomości, jakie wrażenia zabieram ze sobą po dotychczasowych spotkaniach? (co mi się przyda, co mi się podobało, czym chcę podzielić się moim doświadczeniem z innymi, co wykorzystam na co dzień, co uważam za szczególnie użyteczne, co było najlepszym elementem warsztatów)

C 16 „Podobała mi się rozmowa z panem burmistrzem Kowalą, a warsztaty w teatrze pokazały mi jak wykonywane są przedstawienia teatralne, co dla mnie jest interesujące. Dzięki spotkaniom poznaję nowych ludzi i uczę się z nimi rozmawiać, pozyskiwać informację, które mogę mi się kiedyś przydać w życiu.”

C 12 „Dowiedziałem się wiele fajnych i ciekawych informacji o emocjach i zachowaniach człowieka.”

C 13 „Chęć nawiązywania nowych znajomości i samorozwój (otwieranie się na świat).”

M 19 „Po dotychczasowych spotkaniach zabieram ze sobą najfantastyczniejsze wrażenia ze spotkań z... (większością trenerów i gości).”

C 16 „Przyda mi się motywacja do rozwoju oraz potencjalne znajomości.”

D 17 „Moje prawa w szkole, rozmawianie o autyzmie i edukowanie rówieśników.”

C 17 „Pozytywne i ciekawe (zwłaszcza jak działa teatr).”

C 12 „Miałem bardzo fajne wrażenia z warsztatów.”

C 13 „Świadomość, spokój, cierpliwość, wyluzowanie, wykorzystywanie sposobów, poznawanie znajomych.”

K 19 „Wszystko było świetne, na spotkaniach czuję się komfortowo, bezpiecznie i fajnie.”

C 17 „Po dotychczasowych spotkaniach zabieram ze sobą różne znajomości i zainteresowania różnych uczestników.”

M 19 „Zabieram ze sobą super wspomnienia, takie jak...” (wymienia trenerów i miejsca warsztatów)

Pytanie 2. Czy czuję się samorzecznikiem/ self-adwokatem? Czy chcę nadal kontynuować spotkania w KŚM? Dlaczego? (czy po spotkaniach mam ochotę rozwijać swoje pasje i silniej komunikować o nich otoczeniu, czy lubię być samorzecznikiem)

C 16 „Tak, nadal chcę rozwijać swoje pasje i będę starał się przekazywać mojemu otoczeniu informacje na ich temat. Chętnie kontynuowałbym spotkania w KŚM, bo uczę się na nich nowych rzeczy i pewności siebie.”

C 12 „Czuję się self-adwokatem. Chcę dalej chodzić na zajęcia i rozwijać swoje pasje, ponieważ sprawia mi to radość.”

C 13 „Jestem świadom tego, że możemy razem zmieniać świadomość ludzi.”

M 19 „Tak, czuję się samorzecznikiem, self-adwokatem ponieważ chciałbym pomagać ludziom z niepełnosprawnościami, tak jak pani Sylwia i Janek i czynić dużo pomocy (...?)”

C 16 „Tak, ponieważ spotykam osoby, które idą do przodu w rozwoju osobistym.”

D 17 „Tak, jest bardzo miła atmosfera i wiele osób które mogą mi pomóc gdy będę tego potrzebowała.”

C 17 „Tak. Tak. Bo jest fajnie 😊”

C 12 „Chcę zostać self-adwokatem.”

C 13 „Tak, jest fajna społeczność i czuję się komfortowo.”

K 19 „Tak, czuję się samorzecznikiem i chcę nadal spotykać się w takim cudownym gronie.”

C 17 „Czuję się samorzecznikiem, chcę kontynuować spotkania ponieważ dostarczyły mi nowych kontaktów.”

M 19 „Tak, czuję się samorzecznikiem. Self-adwokatem, chcę nadal kontynuować spotkania w KŚM ponieważ mogę poznawać wiele ciekawych ludzi oraz się integrować z osobami które poznałem i które znam trzy miesiące. Spotkania w KŚM dają mi siłę na życie codzienne. I love KŚM. Mam silną ochotę rozwijać pasje, komunikować o nich otoczeniu, ponieważ dzięki spotkaniom na których była pani Sylwia oraz Jan, dotarło do mnie, że moją pasją jest działanie na rzecz poprawy osób niepełnosprawnych, ponieważ chcę im pomagać. Tak bardzo lubię, wręcz kocham być samorzecznikiem.”

Pytanie 3. Chciałbym/ -abym przekazać pomysłodawcą KŚM ...? (o co można uzupełnić kolejne edycje KŚM, czy miałem/ -am z czymś problem, co jeszcze szczególnie mi się podobało - napisz, narysuj, przedstaw swoją opinię w dowolnie wybrany sposób)

C 16 „Chciałbym przekazać pomysłodawcom, że cieszę się że powstał KŚM i że miałem możliwość uczestniczenia w jego spotkaniach, ale nie mam w tej chwili żadnych pomysłów ani propozycji.”

C 12 „Najbardziej podobało mi się spotkaniach gdy rozmawialiśmy o naszych pasjach. Dzięki temu zapoznałem nowych kolegów. Mam pomysł by było więcej takich spotkań.”

C 13 „Wszystkie dotychczasowe wyjścia i spotkania były pełne wrażeń i nowych doznań.”

M 19 „Zaprosić dziennikarzy politycznych... (wymienione osoby publiczne oraz stacje TV).”

C 16 „Można zorganizować dyskusje na różne tematy związane z członkami KŚM.”

D 17 „Z chęcią bym odwiedziła muzeum etnograficzne lub brać udział w jakichś warsztatach artystycznych.”

C 17 „Nie mam żadnych problemów z KŚM.”

C 13 „Myślę, że wszystko jest ok, podoba mi się.”

K 19 „Dalsze spotkania, które dają mi dużo siły, czuję się super w towarzystwie z moimi znajomymi.”

C 17 „Aby zawsze zapraszani byli różni ciekawi goście.”

M 19 „Chciałbym przekazać pomysłodawcą KŚM o co można uzupełnić kolejne edycje KŚM, o takie rzeczy jak: (wymienia postaci znane z TV, programy telewizyjne oraz istotne lub znane miejsca użyteczności publicznej). Widzieć Dzień czekolady dla wszystkich z KŚM. Spotkania ze sławną gwiazdą i piosenkarzem oraz aktorem.”

Wypis z części ankiet ewaluacyjnych ukazuje szeroki obraz niespełnianych na co dzień potrzeb osób z niepełnosprawnościami. **Najsilniej wyłaniającą się luką jest m. in. potrzeba bliskości z drugim człowiekiem i przynależności - do właściwej grupy, do „swojego własnego stada”.**

Pomimo początkowych założeń mających na celu wzmocnienie w młodych ludziach postaw asertywnych i zachęty do działań publicznych i samorzeczniczych - całość projektu uległa niewielkiej acz dynamicznej modernizacji, gdyż na pierwszy plan wciąż wysuwały się **najsilniej potrzeby akceptacji i wiary we własną wartość, niezależnie od klasyfikacji diagnostycznej.**

Smutnym wnioskiem, jednak skłaniającym do większej uwagi w planowaniu nowych aktywności, jest fakt istnienia wciąż ogromnych luk w społecznej wiedzy między innymi o: wychowaniu młodego człowieka (nie tylko w spektrum autyzmu), o wadze przestrzeni emocjonalnej i samoświadomości, o istocie samostanowienia, o samodzielności. O prawie do dorosłości.

Pokładam nadzieję, że pomimo wielkich uniesień i emocjonalnych doświadczeń, nie stracimy jako specjaliści z oczu - wpływu wagi informacji merytorycznej, wagi faktu czy wagi kondycji i zdrowia psychicznego - na mądre kształtowanie środowiska silnego, ale i wspierającego.

To postowie podyktowane jest kontekstem przebijającego się z refleksji do cyklu spotkań - obrazu dziecka/ człowieka autystycznego wychowywanego w przeświadczeniu o własnej „niepełnosprawności”, „chorobie”, „cierpieniu”, „schorzeniu”, „zaburzeniu”, niemocy własnej, konieczności „terapii”, spełnianiu potrzeb i wizji opiekunów/ rodziców. Ten obraz to również portret „wiecznego dziecka”, które niezależnie od wieku, od potencjału intelektualnego czy od własnych potencjalności - nie miało szans na doświadczenie pełni barw spektrum człowieczeństwa.

Liczę, że z każdą kolejną odsłoną KŚM, uda się właśnie na te obszary zwrócić większą uwagę, i to na te białe plamy skierować uwagę kolejnych koordynatorów i projektantów bloków tematycznych.

Nadrzędnym wciąż wydaje się objęcie uwagą tematów: edukacji rodziców/ opiekunów, uświadamianiu kadr pedagogicznych, personelu (każdej rangi) ośrodków terapii i wsparcia oraz samej młodzieży i dorosłych osób w spektrum autyzmu.

Ponadto - waga samorzecznictwa/ self-adwokatury, to nie tylko odwaga do wystąpień publicznych i asertywność. To również odpowiedzialność za własne słowa (czy inny przekaz) na poziomie semantycznym, kulturowym, etycznym. Przekazując młodym członkom KŚM idee samorzecznictwa - nie możemy zapominać o przekazywaniu najnowszej wiedzy o spektrum autyzmu (!) którą najczęściej można osiąść od doświadczonych już self-adwokatów. To ich należałoby dodatkowo wspierać planując kolejne edycje. Wspierać przez kreowanie miejsc pracy, w których jako eksperci mieliby szanse na dzielenie się własnymi zasobami czy pasjami.

2. Praktyki zwiększające dostępność

a) Spostrzeżenia młodzieży i inne wskazania

W tej części omówienia prezentujemy między innymi głosy uczestników (zapis kursywą), ale i przemyślenia czy myśli zanotowane podczas warsztatów przez trenerów.

Cytaty przeplatane są opisami przebiegu warsztatu. Całość tworzy silnie zarysowujący się obraz postulatów i wniosków, które z końcem etapu testowania klarują się coraz wyraźniej, dając zaczyn do nowych idei na kolejne etapy prac klubowych w całej Polsce.

Podobnie jak w podsumowaniu działań łódzkich, i we Włocławku spotkania oparte były na niemal identycznych scenariuszach zajęć. Nieukrywana radość dzieci, młodzieży i młodych-dorosłych już osób w spektrum autyzmu z obcowania we własnym towarzystwie pozwala, **pomimo wielu dylematów i napotkanych przeszkód (m. in. niedoszacowanie kosztów, skrajna rozbieżność wieku uczestników czy trudności w wyegzekwowaniu ankiet) mieć nadzieję na dalsze rozwijanie projektów skierowanych do osób autystycznych.**

Spotkania i warsztaty KŚM

Podczas większości spotkań młodzi ludzie prezentowali swoje pasje, zainteresowania. Większość uczestników wiedziała, co lubi robić, co ich fascynuje i umiała o tym opowiedzieć lub inaczej przedstawić swoje zainteresowania. Było również miejsce dla klubowiczów, którzy biernie uczestniczyli, przysłuchując się innym.

Wspomnianym priorytetem warsztatów była waga rozwijania i poznawania własnych pasji oraz zainteresowań. Bo to pasja powinna być podstawą, fundamentem do budowania strategii zasobów osoby w spektrum autyzmu. **Pasja jest ponadto najlepszą przestrzenią do zbudowania niewymuszonej relacji rówieśniczej i zachętą do mówienia „o sobie” i „w swoim imieniu”.**

Pasje osób w spektrum autyzmu są dla nich „życiem”, motywują „do działania w życiu z radością i przyjemnością” - jak mówią.

Granie w gry komputerowe **często mylnie postrzegane jest jako fiksacja**. Gry komputerowe bywają bazą edukacyjną, np. do nauki języków obcych. Dodatkowo pozwalają ćwiczyć refleks, rozwijać umiejętności logicznego myślenia. Według młodzieży - gry mogą również „budować wiedzę”.

Oglądanie seriali. Społecznie - uznawane bywa za bezużyteczne, a zdaniem młodych może stanowić materiał do nauki na temat tworzenia/ budowania/ reżyserowania różnych historii. Pozwalają one również szkolić warsztat analizy i działań przyczynowo-skutkowych. Oglądanie seriali może być więc inspirujące nie ze względu na fabułę, ale właśnie na warsztat tworzenia historii.

„W schemacie świata pasje są wartością, nie wolno odbierać nam pasji!”

Pasją może być sztuka montażu telewizyjnych, elementy opraw graficznych czy zbieranie i kolekcjonowanie płyt VHS. Pasją może być rolnictwo, maszyny rolnicze, informatyka, sztuka we wszelkich nurtach, transport miejski, kolejowy, morski lub samolotowy.

Pasją może być również polityka, bo ona, według spostrzeżeń klubowiczów, daje możliwość obserwacji ludzi i ich zachowań - czasem bardzo skrajnych. To niejako „arena” wzorców zachowań; materiał do obserwacji i analiz.

Pasją może być rysowanie, szkicowanie, tworzenie grafik. Taka pasja to też „uspokajacz myśli”, pozwalający aktywniej słuchać, wzmacniający koncentrację. Irracjonalne zwalczanie rysowania na lekcjach powoduje dużą frustrację młodzieży.

Pasją może być geografia, mapy: „*lubię je poznawać i rozpoznawać*”, a także flagi.

Pasją może być kolekcjonowanie kamieni: „*Dostaję je od ludzi, lubię na nie patrzeć. Kamienie przypominają mi ludzi, miejsca i sytuacje. Tak samo jak bilety - bilety z całego świata.*”

Pasją może być też miłość do kotów i opieka nad nimi. To feria emocji - które dzięki kotom może odkrywać w sobie jeden z uczestników.

Pasją może być np. muzyka i proces jej tworzenia. Można kolekcjonować gazety z całego świata, przechowywać je, dbać o nie i wracać do lektury.

Pasji nie należy lekceważyć. Nawet jeśli jest mocna, „tunelowa” - warto postarać się znaleźć sposób na jej formę użyteczności społecznej. Nie zwalczać, a stwarzać możliwości do jej mądrego rozwoju.

Pasja osób w spektrum autyzmu często jest początkiem drogi zawodowej, naukowej, dlatego w tym obszarze wskazana jest wyjątkowa uważność.

„Siła naszych pasji powoduje, że jesteśmy inni niż wszyscy!”

Poprzez dedykowane warsztaty młodzież rozwijała kompetencje współczesnego świata, uczyła się aktywnych postaw życiowych, promowała **postawę akceptacji wobec różnorodności oraz wzmacniała wiarę we własną samodzielność**. Młodzież miała ponadto możliwość nabywania nowych kompetencji czy wykształcenia: umiejętności współpracy, kreatywności, otwartości, perspektywicznego myślenia.

W warsztatach edukacyjnych i rozwojowych wyjaśniono między innymi:

- zjawiska nadwrażliwości i niedowrażliwości sensorycznej, a także czym jest świadomość sensoryczna;
- zjawisko meltdown i shutdown, oraz wskazówki jak zapobiegać przeciążeniom sensorycznym i jak sobie z nimi radzić;

- opisano funkcjonowanie sensoryczne znanych osób w spektrum autyzmu i ich metody radzenia sobie z własną odmienną sensoryką;
- ukazano uczestnikom spotkania style myślenia osób autystycznych;
- podkreślono rolę jaką pełni w życiu osób w spektrum autyzmu realizacja ich własnych pasji.

Podczas spotkań młodzież uświadomiła sobie, iż są w stanie w wielu obszarach autonomicznie funkcjonować w społeczeństwie, przy założeniu, że:

- ma świadomość zarówno swoich mocnych stron, jak i tych, które napotykają wiele barier;
- znaczenie przesłania „*Jestem. Mogę. Będę.*” rozumie nie tylko w przerysowanym najczęściej wymiarze behawioralnym, ale przez prawo akceptacji samego siebie, istoty swojego człowieczeństwa: Jestem - sobą. Mogę - być sobą. Będę - sobą!

Cykl wcześniejszych spotkań, w pewien sposób przygotował uczestników do tego, aby gdy pojawi się jeden z decydentów, który może mieć realny wpływ na problemy każdego człowieka w spektrum autyzmu - przedstawienie mu obszarów wymagających wsparcie.

Według młodzieży wszystkie spotkania zewnątrz były niezmiernie ciekawe i rozwijające.

Najbardziej utkwiło klubowiczom w pamięci spotkanie z Burmistrzem Kowala oraz wizyta w kinie, które zostało ocenione bardzo wysoko głównie za idealne dostosowanie sensoryczne i możliwość wpływania młodzieży w spektrum autyzmu na tenże właśnie obszar.

Teatr był dostosowany do potrzeb emocjonalnych młodych ludzi, ciekawe warsztaty bardzo zintegrowały młodzież, a spacer po teatrze, udział w próbie teatralnej wzbudził wiele radości.

Najwięcej emocji wzbudził jednak mecz koszykarski *Anwil* oraz pomoc w akcji zbierania maskotek dla dzieci przybyłych z Ukrainy.

W pamięci dodatkowo utkwiły: wizyta w MOPR wraz z rozmową z Pełnomocnik Prezydenta miasta Włocławek na temat dostępności do świadczeń czy projektów oraz rozmowa z Wiceprezydent miasta Włocławek m. in. o potrzebie ciągłego rozwoju i wiary we własne siły. Każde z tych spotkań znacząco wzmocniły uczestników i dały nadzieję i wiarę we własną sprawczość.

Wszyscy zgodnie wyrazili chęć spotykania się co miesiąc w Kowalu gdzie, jak mówią - czują się najlepiej, są sobą, mogą spotykać ciekawych ludzi i z nimi rozmawiać.

Niezwykle wzruszającym momentem jednego z dni była chwila, w której dotychczas rzadko odzywający się uczestnik pod wpływem spotkań zaczął wypowiadać się na forum grupy, wyraził chęć dalszego uczestnictwa w spotkaniach oraz zaskoczył wszystkich wielością kreatywnych spostrzeżeń i pomysłów.

Wszyscy uczestniczący w spotkaniach członkowie *Klubu Świadomej Młodzieży* brali w nich udział z przeświadczeniem, że są samorzecznikami/ self-advokatami. Dzięki takiemu nastawieniu świadomie dzielili się swoją wiedzą i doświadczeniem oraz uwrażliwiali decydentów na problemy środowiska.

Zjazd klubowiczów KŚM

Podczas rozmów indywidualnych oraz grupowych dzieci i młodzież zgodnie przyznali, że zjazd ogólnopolski był dla nich idealnym momentem na dostrzeżenie własnych potencjałów - swoich, jak i kolegów i koleżanek. Młodzi ludzie w bezpiecznej przestrzeni sensorycznej bliżej się poznali, docenili też możliwość rozmawiania bez skrępowania o własnych zainteresowaniach.

Dało to między innymi pole do wzajemnego dzielenia się zarówno troskami, jak i sukcesami - choć najczęściej opowiadali sobie o sytuacjach i doświadczeniach w ich szkołach. Tu zgodnie przyznali, że największą barierą jest brak realizacji dostosowań, czyli głównie indywidualizacji w procesie kształcenia oraz oddziaływań terapeutycznych „uszytych” na miarę.

17-letnia klubowiczka, dziewczyna w spektrum autyzmu, uczennica szkoły katolickiej - opowiedziała o swoich doświadczeniach z diagnozą, ale również o tym, w jaki sposób uświadamia swoje koleżanki i kolegów czym jest autyzm, przygotowując na tę okazję specjalną prezentację. Niestety były też przykre opowieści chłopców, którzy doświadczyli i wciąż zdarza się im doświadczać przemocy w placówkach edukacyjnych...

Niektórzy z opiekunów wspominali również o trudach wychowawczych, o wieloletnich (nie rzadko zbędnych) terapiach, o trudach logistycznych, ale i związanych z nimi barierach ekonomicznych. Niestety wszyscy uczestnicy zgodnie przyznali, że często nie potrafili zagospodarować lub po prostu nie mieli czasu na rozwijanie własnych pasji oraz że nie mieli pełnej świadomości wagi tej potrzeby.

Wielu rodziców opowiadało o zaniżonym poczuciu własnej wartości wśród ich dzieci. Ale bardzo miło było słyszeć, że ci sami rodzice zostali podczas zjazdu zaskoczeni reakcjami własnych dzieci - nikt nie chciał wracać do domu, wielu młodych ludzi chciało uczestniczyć w zabawach integracyjnych, nie raz po raz pierwszy w życiu i również po raz pierwszy młodzi ludzie mówili głośno o swoich zainteresowaniach i pomysłach na ich realizację.

Ogólnopolski zjazd dzieci i młodzieży w spektrum autyzmu (klubowiczów KŚM) uświadomił wszystkim obecnym, że odpowiednie przygotowanie do życia społecznego jest niezwykle istotne dla rozwoju osobistego, a możliwość rozpoznawania podstawowych potrzeb, umiejętność opowiadania o nich, o tym, co lubią, znajomość własnych i innych odczuć i emocji - jest w tym najważniejsze.

Młodzi stwierdzili ponadto, że:

- Mają mocne strony i chcą **rozwijać swój potencjał**;
- Chcą **uczestniczyć w życiu społecznym**, lokalnym swojego środowiska;
- Tworzyć „wskazówki” dotyczące **barier sensorycznych** dla instytucji;
- Budować dostępność dla wszystkich ludzi, głównie z trudnościami w sferze percepcji.

Spotkania podczas zjazdu ogólnopolskiego były okazją do aktywizacji, rozmów o wyborze drogi zawodowej w przyszłości przez młodych, zdobycie akceptacji rówieśniczej, szansą na spostrzeżenie zasobów posiadanych do efektywnego radzenia sobie z codziennością.

Cały cykl klubowy utwierdził młodych w przekonaniu, że mogą realizować swoje pasje, a tym samym - mocne strony. Według rodziców wzrosła też ich samoocena, pewność siebie oraz świadomość prawa do pełnego życia w społeczeństwie. Relacje które zawiązały się w grupie już teraz mają wpływ na samoocenę czy wzajemne motywowanie się do działań w przestrzeni społecznej.

Młodzi ludzie zaapelowali dodatkowo do koordynatora aby nadal odbywały się spotkania z ludźmi mającymi wpływ na działania inkluzyjne w różnych obszarach życia i współegzystowania społecznego. Według nich, ogólnopolski zjazd KŚM powinien odbywać się corocznie - byłaby to wówczas doskonała możliwość do podsumowywania dotychczasowych działań w zakresie budowania inkluzji samorządniczej.

Propozycje i **pomysły organizacyjne** dotyczące przyszłych zjazdów:

- scenariusz ramowy - elastyczny dopasowany do potrzeb młodych adekwatnych do sytuacji „tu i teraz”;
- prowadzenie całości przez samorzecznika przy wsparciu osoby dorosłej;
- wspólne zabawy integrujące młodzież;
- wspólne zabawy integrujące rodziców;
- omówienie działań przyszłościowych na rzecz młodych samorzeczników w Polsce;
- rozmowy młodych o własnych pasjach - omówienie wspólnych planów odnośnie rozwijania pasji;
- wolna przestrzeń sensoryczna - tworzenie „stref komfortu” - miejsc w których mogłyby odbywać się spotkania młodych w Polsce;
- docieranie do ciekawych ludzi - organizowanie spotkań z nimi.

b) Wnioski

Ze wszystkich warsztatów klubowych wyłaniają się po raz kolejny wzorce wzajemnej komunikacji oparte na wzajemnym zrozumieniu, otwartości na spektrum człowieczeństwa i poszanowaniu neuroróżnorodności.

To nie rzekomy brak umiejętności czy możliwości komunikacji jest problematyczny, a częsta stygmatyzacja i brak akceptacji **rozpiętości spektrum człowieczeństwa**.

Zawierając wskazania znane wielu ekspertom pracującym z osobami w *spektrum autyzmu* w nurcie humanistycznym, ale i psychodynamicznym, należy wymienić przede wszystkim:

- Bezwarunkowe zapewnienie możliwości technicznych, jak i finansowych na obsługę i wynajęcie sprzętu do spotkań zdalnych (!) Nie dotyczy to „tylko” czasu pandemii, ale przede wszystkim

specyfiki funkcjonowania osób w spektrum autyzmu i niewykluczania osób nie będących w stanie uczestniczyć w zajęciach;

- Każdy z uczestników powinien mieć odpowiedni czas na odpowiedź i reakcję;
- Spotkanie/ warsztat/ inna aktywność grupowa winna mieć określone jasno ogólne zasady społecznej bytności (z włączeniem przerw, wypowiedaniem się, czasem na posiłek, obecność rodziców/ opiekunów we wspólnej przestrzeni, itp.);
- Na każdym spotkaniu wewnętrznym konieczne jest zapewnienie wielu opcji wspomagających przetwarzanie informacji (nie tylko materiały takie jak kartony, flamastry, flipchart, kredki, nożyczki) ale przede wszystkim doprowadzenie audio-wizualne w postaci prezentacji, muzyki, krótkich materiałów video, itp.);
- Największy nacisk należy położyć na odkrywanie własnych pasji, bo to ona może w przyszłości okazać się pomocna jakości funkcjonowania czy przy wyborze drogi zawodowej;
- Kolejnym wyznacznikiem i warunkiem dostępności jest profesjonalnie przygotowana, przyjazna sensorycznie przestrzeń;
- Dużą uważność należy mieć na rozpoznanie, ale i omówienie z uczestnikami różnic w możliwościach psychofizycznych osób w spektrum autyzmu oraz nauka rozpoznawania indywidualnych profili sensorycznych;
- Umacnianie wśród uczestników wrażliwości na rozpoznanie własnych potrzeb;
- Umiejętna **praca całego środowiska klubowego** nad m.in. komunikacją interpersonalną (nie tylko werbalną), perspektywą poznawczą, samodzielnością, asertywnością, a jednocześnie umiejętnością współpracy w grupie, budowaniem i podtrzymywaniem relacji, rozpoznawaniem i regulowaniem emocji;
- Nauka rozpoznawania własnego stylu i charakteru myślenia;
- Wielorakość form warsztatowych, współgrających z pasjami uczestników;
- Rozpoznanie indywidualnych potrzeb i wspólne uwrażliwianie się na wagę odmienności w życiu społecznym;
- Zachęcanie i nauka świadomych wyborów;
- Pogłębianie istoty rozwoju samoświadomości;
- Tworzenie bezpiecznej przestrzeni do dzielenia się własną perspektywą, racją, potrzebą czy opinią;
- Przedłużenie czasu przerw i zwiększenie ich częstotliwości do godziny i piętnastu minut (np. 3x piętnastominutowe i 1x półgodzinna), co znacznie wpłynie na jakość warsztatów, pozwalając na zachowanie pola uwagi uczestników, a także zwiększy energię prowadzących;
- Nadmierna socjalizacja, intensywna i dyrektywna terapia, wsparcie nieadekwatne do potrzeb - mogą zniszczyć życie człowieka w spektrum autyzmu; mogą również zaprzepaścić szansę na rozwój zdrowej osobowości.

Podsumowując kolejny etap klubowy, można potwierdzić wcześniejsze spostrzeżenia - pomimo wielu niedoskonałości systemowych skutkujących nierzadko dramataми ludzkimi, widoczna jest coraz większa siła w nowo tworzących się formacji i ruchów społecznych grup mniejszościowych.

Jednym z takich właśnie ruchów emancypacyjnych jest „Self-Advocacy”, nazywany też „samorzecznictwem”.

Rola *Klubu Świadomej Młodzieży* wiąże się wobec tego nie tylko z „kreowaniem/ tworzeniem miejsc i okoliczności do spotkań neuroróżnorodnej młodzieży i dzieci”, ale głównie z odpowiedzialnością za kształtowanie i rozwój świadomości społecznej.

Zebrań i opracowanie *_____ Agnieszka Warszawa _____*